

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Mgr. Denisa Rychová

Možnosti spolupráce zámku Nové Hrady se vzdělávacími institucemi

Olomouc 2023   vedoucí práce: Mgr. et MgA. Anna Boček Ronovská, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 19.4.2023

.....

Mgr. Denisa Rychová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. et MgA. Anně Boček Ronovské, Ph.D. za odborné vedení, vstřícný přístup a cenné rady, které mi poskytla při realizaci této diplomové práce. Za velkou podporu a trpělivost během studia i psaní této práce bych velmi ráda poděkovala své rodině a svému příteli, Václavu Bártovi. V neposlední řadě patří velké poděkování pedagogům Základní školy Proseč, kteří mi umožnili zrealizovat praktickou část práce.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část	7
1 Zámek Nové Hrady	7
1.1 Předchůdce zámku Nové Hrady – hrad Boží dům	7
1.2 Historie rokokového zámku Nové Hrady	11
1.3 Současný stav zámku	14
1.4 Rod Harbuval de Chamaré	16
2 Možnosti komunikace mezi kulturními a vzdělávacími institucemi	19
3.1. Hrady a zámky	20
3.2. Muzea, galerie	24
3.3. Kulturní projekty, akce a další formy zprostředkování kulturních památek (se zaměřením na Pardubický kraj)	26
3.4. Projekty, výtvarné řady	29
3 Didaktické prostředky využívané při zprostředkování kulturních památek	34
3.1 Didaktický prostředek a jeho klasifikace	34
3.2 Didaktické prostředky užívané nejen v muzejní edukaci	37
2.2.1. Učební pomůcky	37
2.2.2. Technické výukové prostředky	41
2.2.3. Výukové prostory a jejich vybavení, vybavení pedagoga	45
Praktická část	47
4 Charakteristika 1. stupně Základní školy Proseč	48
5 Zajištění a způsob výuky výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ Proseč	49
6 Charakteristika žáků 3. třídy	50
7 Výtvarná řada	51
7.1. Jak asi mohl vypadat starý hrad?	52
7.2. Po stopách hledače pokladů – hraběte Jana Antonína Harbuval de Chamaré	56
7.3. Co se ukrývá pod starým hradem?	61
7.4. Navrhujeme novou zahradu	65
7.5. Nezabloudíš?	69
7.6. Vítejte v galerii	76

7.7. Návrhy na výtvarné aktivity v areálu zámku Nové Hradky	80
8 Evaluace výtvarné řady	87
Závěr	89
Seznam zkratek	90
Seznam obrázků	91
Použité zdroje:	93

Úvod

„Člověk je nedokonalý. Je třeba se rozvíjet, být otevřený, zůstat v životě vznešeným dítětem, dítětem stvoření, Stvořitele.“

Paul Klee¹

„České Versailles“ nebo „Malý Schönbrunn“? Lidé ho nazývají různě. S takovým označením se setkáváme pro rokokový zámek v Nových Hradech, zejména pro jeho vzhled a zahrady připomínající francouzská či rakouská panství. Z Nových Hradů pocházím, místní zámek znám velmi dobře, byla jsem svědkem jeho rekonstrukce a změn. Z mého pohledu má zámek velký potenciál v rámci zprostředkování kulturní památky pro děti, pro školy, který nenaplnuje. Ve své diplomové práci jsem se rozhodla spojit tyto dvě instituce, zaměřit se na jejich možnou spolupráci, protože si myslím, že taková stavba v blízkosti škol toho může nejen pro své malé návštěvníky mnoho nabídnout. Svoji potencionální spoluprací může zámek rozvíjet u dětí již od útlého věku zálibu a lásku k historii, památkám kulturně-historického dědictví i svému regionu. Cílem diplomové práce je nastínit a navrhnout možnou spolupráci těchto institucí.

V počátku teoretické části práce je popsána historie a současnost zámku Nové Hrady, který hraje hlavní roli v praktické části práce. Dále je přiblížena problematika komunikace mezi kulturními a historickými památkami a vzdělávacími institucemi – jejich možnosti vzájemné komunikace, spolupráce, vzdělávání apod. Didaktické prostředky, které jsou využívány v muzejní edukaci nebo ve výtvarné výchově na základních školách, tvoří poslední podstatnou část teoretické práce.

Cílem praktické části práce je vytvoření návrhu spolupráce zámku Nové Hrady pro vzdělávací instituce. Cílovou skupinou jsou převážně žáci 1. stupně základních škol. Jako forma zprostředkování bude zvolena výtvarná řada, jejíž dílčí výtvarné aktivity seznamují žáky 3. třídy s touto regionální památkou. Výtvarná řada bude s žáky základní školy vyzkoušena v praxi.

---

¹ HOSMAN, Zdeněk. *Didaktický skicář: výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-001-0. s.6.

Teoretická část

V teoretické části bude přiblížena historie zámku v Nových Hradech a jeho současný stav. Druhá kapitola se zaměří na problematiku komunikace mezi kulturními a vzdělávacími institucemi včetně uvedení konkrétních příkladů z praxe. V poslední kapitole budou popsány didaktické prostředky, které jsou využívány nejen v muzejní edukaci, ale lze je využít i při výuce výtvarné výchovy na základních školách.

1 Zámek Nové Hrady

Publikací věnujících se pouze zámku Nové Hrady najdeme poskromnu. Většinou se jedná o sborníky hradů, zámků či zřícenin, ve kterých se objevuje nejčastěji dvojstránka věnovaná buď starému hradu nebo zámku. Velké množství knih je staršího vydání. K nejnovější publikaci, ve které je hrad a zámek spolu s rodem Harbuval de Chamaré zmiňován, patří kniha *Francouzská šlechta v českých zemích (2021)* od Renaty Košťálové a Vratislava Košťála. Nejucelenější pohled na tyto dvě památky poskytuje však kniha z roku 2018 *Hrad a zámek v Nových Hradech u Litomyšle* od Vojtěcha Balcara, jež se věnuje jejich systematickému popisu. Kniha je zahrnuta v edici Zapomenuté hrady, tvrze a místa. Mezi další publikace lze zařadit například *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků* z roku 2012 od dvojice autorů Tomáše Durdíka a Viktora Sušického. V knize *O rodu Chamaré (2015)* Vilém Kratochvíl pojednává o jednotlivých hrabatech a hraběnkách tohoto rodu. Zaměřuje se však na pozdější osobnosti. Zmínky o zámku, hradu či hrabatech nalezneme i v jiných publikacích, například Jan Ludvík Harbuval de Chamaré a jeho zasazení rodu do českých zemí a podnikání je zmíněn v knize *Šlechticem z moci úřední (2015)* Jiřího Brňovjána. Další publikace jsou již staršího vydání.

1.1 Předchůdce zámku Nové Hrady – hrad Boží dům

Nové Hrady – malá vesnička nacházející se nedaleko kulturního města Litomyšl a Vysokého Mýta. První písemná zmínka o původní osadě pochází již z konce 13. století. Nesla však jiné jméno, a to Boží Dům. Majetkově patřila litomyšlskému biskupství. Od poloviny 14. století přešlo božidomské okolí k majetku podlažického kláštera.² Výstavbu prvního sídla,

---

² Srov. ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. [Díl] 6, Východní Čechy*. Ilustroval Jiří LOUDA, ilustroval Ludvík KOPAČKA. Praha: Svoboda, 1989. s. 327

pozděně gotického hradu, nechali vybudovat pohusitští majitelé panství Kostkové z Postupic. Hrad byl nejdříve pojmenován podle vesnice – Boží dům. Hradu se později začalo říkat Nový Hrad, v písemných pramenech nalezneme první zmínku o tomto názvu z roku 1495.³ Později došlo k převodu do množné čísla na Nové Hrady. Tím se změnil název vesnice na Nové Hrady a začalo se tak nazývat i novohradské okolí a panství.⁴ V 16. století byl hrad zrekonstruován z chladného gotického hradu do pohodlnějších prostorů renesanční podoby zámku. Kostkové z Postupic měli hrad v držení do roku 1557, kdy ho po smrti Bohuše Kostky zabavila tehdejší vláda kvůli jeho účasti na protihabsburském povstání. Později hrad přešel do rukou Mikuláše z Lobkowicz, který jej koupil roku 1580. Hrad měl připadnout jeho dceři Anně. Ta však roku 1604 umírá a hrad tak přechází k majetku Pavla Sixta hraběte z Trautsonu. Rod Trautsonů měl trvalé sídlo v Dolních Rakousích, proto byla správa hradu nešťastně svěřena do rukou místních hejtmanů. Během třicetileté války měl panství na starost bezohledný hejtman Matyáš Cyril Hein. V roce 1645 hrad podlehl drancování švédských vojsk, která ho značně poškodila.⁵

O dalším obývání hradu se informace v publikacích liší. Wagner uvádí, že od této doby nebyl hrad vhodný k obývání, jelikož z důvodu velkých poškození by jeho oprava byla velmi nákladná a majitelům by se nevyplatila.⁶ Durdík a Sušický však ve své publikaci uvádí, že hrad byl obýván až do roku 1750, ačkoliv už jen nesloužil jako centrum panství.⁷ Nejnovější publikace (2021) od autorů Košťálových zmiňuje, že Jan František hrabě z Trautsonu nechal hrad po švédské invazi provizorně zrekonstruovat, ale nikdy jim už nesloužil a později ho prodávají. V roce 1750 přechází vlastnictví novohradského panství do rukou Anny Barbory Harbuval de Chamaré. Ani tento rod hrad již neobýval a chátral dál. Stavba hradu vydržela na kopci do roku 1773. Dodnes je na jeho vrcholu dochována barokní křížová cesta, která vede od kostela sv. Jakuba po jihozápadní straně kopce. Nechala ji v roce 1767 vystavět Anna Barbora Harbuval de Chamaré, jež byla velmi zbožná.⁸

---

³ Srov. DURDÍK, Tomáš a Viktor SUŠICKÝ. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků*. Praha: Agentura Pankrác, 2012. ISBN 978-80-86781-19-8. s.86

⁴ Srov. WAGNER, Jaroslav. *Nové Hrady*. [Pardubice]: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1963.

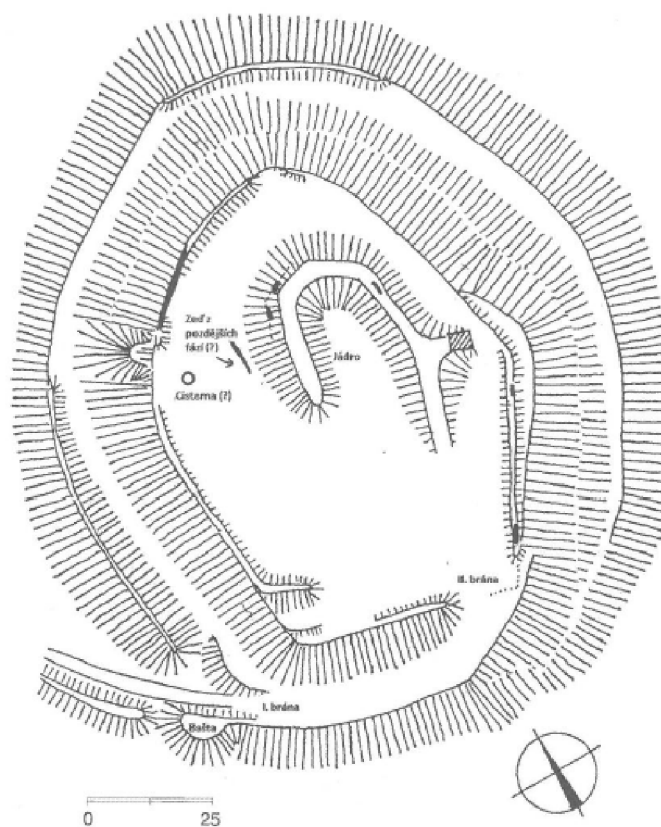
⁵ Srov. KOŠTÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠTÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4. s. 140

⁶ Srov. WAGNER, Jaroslav. *Nové Hrady*. [Pardubice]: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1963.

⁷ Srov. DURDÍK, Tomáš a Viktor SUŠICKÝ. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků*. Praha: Agentura Pankrác, 2012. ISBN 978-80-86781-19-8. s.86

⁸ Srov. KOŠTÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠTÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4. s. 140

Hrad se nacházel na kopci v severní části obce Nové Hradky, který mu poskytoval značné bezpečí. Přístup k němu byl pouze ze severní části, jelikož příchod z dalších třech směrů byl velmi příkrý.⁹ Dnes na jeho původním místě najdeme pouze malé pozůstatky. I z nich však lze odvodit pravděpodobný tvar hradu a jeho areálu, který byl oválného půdorysu. Kolem hradu až na jeho jihozápadní stranu, na které byla umístěna příjezdová cesta, se vinul příkop a před ním val. Brána byla střežena polookrouhlou baštou. Dodnes se zachovala část hradby, malý kus pravděpodobně obvodové hradní zdi, terénní vlny a prohlubně, z nichž je nejvíce viditelný severní val a příkop.¹⁰

Obrázek 1: Půdorys zříceniny starého hradu

⁹ Srov. ŠIMEK, Tomáš. *Hradky, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. [Díl] 6, Východní Čechy*. Ilustroval Jiří LOUDA, ilustroval Ludvík KOPAČKA. Praha: Svoboda, 1989. s. 327

¹⁰ Srov. DURDÍK, Tomáš a Viktor SUŠICKÝ. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků*. Praha: Agentura Pankrác, 2012. ISBN 978-80-86781-19-8. s.86

Obrázek 2: Současný stav dochované hradby (2023)

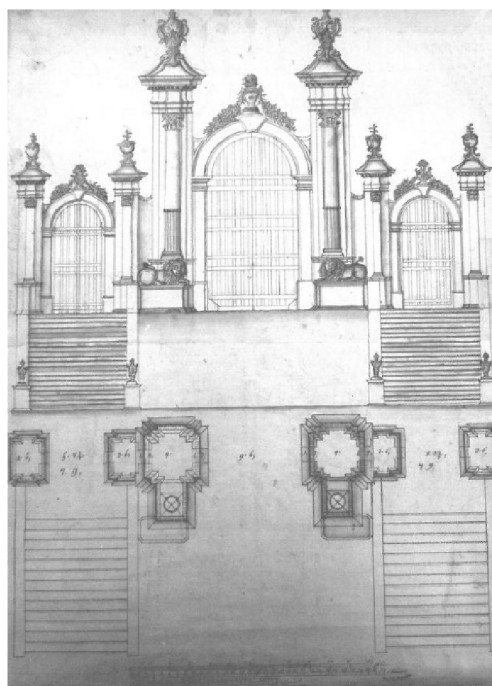
Obrázek 3: Pohled na kopec z ptáčí perspektivy (2023)

Hrady jsou vnímány jako tajemná místa, která oplývají legendami a tajemstvím. I ke starému hradu se váže pověst – O přízraku krutého správce Heina. Mezi občany v Nových Hradech se však povídá ještě jedna pověst, a to o tajné chodbě, která měla vést ze starého hradu na nedaleký hrad Košumberk (město Luže) a hrad Rychmburk (ves Předhradí).¹¹ O této pověsti jsem však nenalezla písemnou zmínku.

1.2 Historie rokokového zámku Nové Hradky

Stavba rokokového zámku, který je ve vesnici dominujícím prvkem, pochází z 2. poloviny 18. století. Jako své výstavné sídlo ho nechal v roce 1774 vystavět syn hraběnky Anny Barbory – Jan Antonín Harbuval de Chamaré.¹² Plány pro jeho výstavbu si začal hrabě navrhovat sám. Dvě Janovy kresby návrhu stavby se dochovaly dodnes. Po smrti matky ihned započal s novou výstavbou objektu pod kopcem, na kterém stával starý hrad. Jan Antonín působil pravděpodobně jako hlavní vedoucí stavby, avšak velkou zásluhu měl také tyrolský architekt Josef Jäger, kterému hrabě svěřil vést stavbu.¹³

Obrázek 4: Plán zámecké brány pravděpodobně od J.A. Harbuval de Chamaré

¹¹ Hana Rychová – pamětnice Nových Hradů

¹² Srov. KUTHAN, Jiří a Ivan MUCHKA. *Aristokratická sídla v českých zemích: 1780-1914*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014, ISBN 978-80-7422-332-7. s.13

¹³ Srov. KOŠTÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠTÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4. s. 141

Balcar ve své publikaci však zmiňuje, že celá stavba je vedena pouze Janem Antonínem. Josef Jäger vytvořil návrh na stavbu zámku již v novém moderním klasicistním stylu, který se hraběti nezamlouval a chtěl zůstat u svého návrhu rokokového panství. Využívaným stavebním materiálem se staly pozůstatky ze starého hradu a nové pálené cihly z okolích lomů v Bučině a v Újezdci. Stavba budovy zámku byla dokončena v roce 1778, dvůr se vstupní branou až v letech 1781-1783. V 80. letech také pokračovala stavba špýcharu, zámecké kaple, zadního nádvoří a zadní zahrady s kruhovým altánem. Veškeré stavby byly na konci zmiňované dekády dostavěny a završeny žádostí z roku 1790 o vysvěcení zámecké kaple.¹⁴

K zámku přicházíme hlavní trojdílnou rokokovou branou, jež je opatřena výraznými pilíři a jónskými sloupy. Hlavní budova zámku včetně jejího dvora s přední branou a zadního nádvoří je navržena podle osové souměrnosti. Vstupnímu průčelí, které je orientované na jih, byla při stavbě věnována velká pozornost. Po obou jeho stranách jsou vystavěna dvakrát odstupňovaná boční křídla. Ve středu se nachází rizalit se vstupním portálem, nad nímž je umístěn balkón podpíraný dvěma toskánskými sloupy. V samém vrcholu rizalitu nalezneme vyobrazený erb rodu Harbuval de Chamaré. Severní strana zámku je skromnějšího vzezření.¹⁵ Budova je kryta mansardovou střechou, která je při pohledu obehnána balustrádovou atikou opatřenou vázami, figurálními sochami či štítovými vikýři s oválnými okny. O sochařskou výzdobu se postaral Jan Mělnický, štukovou dekoraci interiérů měl na starosti Josef Procházka. Kromě Mělnického se na zámku objevují i sochy Karla Devotyho, které se nalézají na půlkruhovém nádvoří dokončeném v roce 1804.¹⁶

Za doby Jana Antonína zámek vzkvétal dalších 31 let. Po tuto dobu k němu nechal hrabě přistavět další budovy, prováděl opravy a stále budovy zámku spolu se zahradami udržoval. Po smrti Jana Antonína zdědil novohradské panství jeho nejstarší syn Jan Ludvík. Do přelomu 19. a 20. století zámek neprošel přestavbami či výraznými změnami, až na odstranění věžičky nad středem průčelí. Důvod není dosud znám. Počátkem 20. století byla do zámku zavedena elektrická energie z Kostelního mlýna vybaveným dynamem.¹⁷ Zámek zůstal ve vlastnictví

---

¹⁴ Srov. BARCAL, Vojtěch. *Hrad a zámek v Nových Hradech u Litomyšle*. Plzeň: Ing. Petr Mikota, 2018. Zapomenuté hrady, tvrze a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-87170-50-2. s. 29-30.

¹⁵ Srov. ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. [Díl] 6, Východní Čechy*. Ilustroval Jiří LOUDA, ilustroval Ludvík KOPAČKA. Praha: Svoboda, 1989. s. 328

¹⁶ Srov. KOŠTÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠTÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4. s. 141

¹⁷ Srov. BARCAL, Vojtěch. *Hrad a zámek v Nových Hradech u Litomyšle*. Plzeň: Ing. Petr Mikota, 2018. Zapomenuté hrady, tvrze a místa (Petr Mikota). s. 37. ISBN 978-80-87170-50-2.

hrabat Harbuval de Chamaré do roku 1903, kdy jej prodal Jan Leonard Harbuval de Chamaré. Veškerý majetek si hrabě odvezl s sebou.¹⁸

V následujících letech se majitelé zámku střídali. Prvním majitelem, který ho od hraběte koupil, se stal Štěpán Berger. Za něho proběhly zejména opravy interiérů. Berger zámek po dvou letech prodává Václavu Beckingovi, ale ani v rukách tohoto majitele nezůstal dlouho. Jeho brzká smrt v roce 1908 zapříčinila převod celého panství na manželku a později na jejich děti – syny Viléma a Theodora Beckinga. Beckingové nechali do zámku zavést vodovodní systém založený na samospádu z vodárny vystavěné na kopci nad zámkem (bývalém místě starého hradu). Součástí zámeckého areálu byl i zámecký pivovar, ale kvůli zborčené střeše a nedostatku financí na opravu nechali majitelé jeho velkou část zbořit a zámek se tak ani nedočkal rozlehlé opravy fasád. V roce 1931 přechází novohradské panství do vlastnictví továrníka Jiřího Švanger, který pocházel z Kostelce nad Orlicí. Švanger nechal vybudovat ve východním křídle zámku vodovod, ústřední topení a zavedl elektrický proud.¹⁹ Po Švangerově smrti zámek roku 1936 koupil Cyril Adolf Bartoň z Dobenína pro své vnuky Ladislava a Jiřího Čerycha (tento šlechtický rod byl známý především pro podnikání v textilním oboru). Cyril Adolf Bartoň ho používal zejména jako letní sídlo a lovecký zámek. Nechal opravit zámeckou budovu a zámecké okolí. K parku připojil i zámecké návrší včetně pozůstatků starého hradu. Plány pro rekonstrukci navrhl architekt Zdeněk Fierlinger.²⁰

Od roku 1948 padl zámek do státního majetku. Po 2. světové válce začalo být jeho východní křídlo využíváno místní základní školou. Vyučovaly se tam děti od 6. do 9. třídy, 1. stupeň byl umístěn v budově školy na kraji obce. V přílehlé budově zámku, v dnešní kavárně s galerií, byla umístěna kuchyně s jídelnou. Budova zámku nebyla v té době nijak upravována a rekonstruována, což se projevilo na jejím špatném stavu a v 80. letech hrozilo zřícení východního křídla. Z tohoto důvodu musela být škola vystěhována. O zbylé části zámku se starala státní správa a bohužel docházelo k jeho devastaci. Od 50. let část zámku začalo využívat JZD, které v suterénu zřídilo výkrmnu vepřů. Roku 1955 nastala změna a do západního křídla byla nainstalována expozice rokokového umění (starobylý nábytek, sochařská díla, obrazy, porcelán, kamna a mnoho dalších dobových exponátů). Expozice byla

---

¹⁸ Srov. KOŠŤÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠŤÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4. s. 141

¹⁹ Srov. BARCAL, Vojtěch. *Hrad a zámek v Nových Hradech u Litomyšle*. Plzeň: Ing. Petr Mikota, 2018. Zapomenuté hrady, tvrže a místa (Petr Mikota). s. 37. ISBN 978-80-87170-50-2.

²⁰ Srov. ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. [Díl] 6, Východní Čechy*. Ilustroval Jiří LOUDA, ilustroval Ludvík KOPAČKA. Praha: Svoboda, 1989. s. 328

zpřístupněna do roku 1990.²¹ V té době byly vydány nové restituční zákony a majetek byl navrácen původním majitelům – Bartoňům z Dobenína. Ti ho však nabídli k prodeji a v roce 1997 ho zakoupili manželé Kučerovi, kteří jsou majiteli zámku dodnes.²² Rodina Kučerových zámek zrekonstruovala, obnovila a stále pokračují na jeho zvelebování z vlastních prostředků bez využití dotací.

1.3 Současný stav zámku

Dnes je zámek v Nových Hradech velmi lákavou a navštěvovanou lokalitou v Pardubickém kraji. Návštěvníků rok, co rok přibývá, parkoviště jsou v létě dokonce přeplněná. Velký úděl na tom mají právě majitelé zámku, manželé Petr a Magda Kučerovi. Každým rokem zámek nejen udržují ve skvělém stavu, ale stále rozšiřují jeho nabídku pro návštěvníky.

Dominantou celého komplexu je samotná **budova zámku**, ve které probíhají prohlídky vždy v celou hodinu. Prohlídka vede hlavní branou, poté se návštěvníci přesunou do slavnostního sálu, ve kterém probíhají svatby či jiné kulturní akce. Návštěvníkům jsou odkryty i některé společné prostory využívané rodinou Kučerových, např. jídelna. Součástí prohlídky je i expozice nábytku, kterou poskytlo Uměleckoprůmyslové muzeum Praha.

Velkým lákadlem pro návštěvníky jsou **zahrady**. Nalezneme jich zde několik druhů. Mezi prvně vybudované patří francouzské zahrady, které přiléhají k budově zámku. Ze zadní strany budovy zámku se nachází zeleninová zahrada, na kterou navazuje bílá zahrada spolu s jezírkem a pergolou pro návštěvníky. Významným prvkem je zelené divadlo vybudované podle renesanční a barokní předlohy. Jedná se o jediné divadlo svého druhu v České republice. Právě v tomto místě se odehrávají koncerty známého litomyšlského festivalu Smetanova Litomyšl. Mezi další druhy zahrad zámku patří italská zahrada spolu s vodní kaskádou, dále rozárium, parkánová zahrada, dětmi oblíbený labyrint z tují a anglický park s křížovou cestou vedoucí ke zřícenině starého hradu. Majitelé zámku mají v plánu vystavět ještě vodní zahrady. V současnosti probíhá rekonstrukce užitkové budovy na východní straně zámku, ve které byl původně umístěn zámecký pivovar. Kučerovi na zelené střeše „Spilky“ (pozůstatku budovy

---

²¹ Kronika obce Nové Hradky

²² Srov. KOŠTÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠTÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4. s. 142

zámeckého pivovaru) vybudovali vyhlídku na půdorysu původní stáčírny a vytvořili tzv. suchou zahradu, která je doplněna o proucí růže.

V přilehlé historické budově barokního špýcharu se nachází **Muzeum motokol, mopedů a kol s pomocným motorem**. Návštěvníci si mohou prohlédnout historická kola s pomocným motorem, předválečná a poválečná motokola, mopedy české i zahraniční. Dříve se v této budově nacházelo 1. české muzeum cyklistiky.²³

V novodobé budově oranžerie se nachází **Galerie anglických klobouků**. Kromě získání informací o historii nošení klobouků, výrobních technologiích a materiálech si mohou návštěvníci některé klobouky i vyzkoušet.

Kavárna v galerii je dalším prostorem zámku. Jedná se o sezónní galerii, která je přístupná během otevírací doby kavárny. Skládá se ze 3 místností a větší vstupní chodby. V první místnosti, kde se nachází bar, je instalována stálá výstava dobových fotografií zámku. Další dvě místnosti s chodbou se využívají k sezónním výstavám. Každý rok se v galerii vystřídá několik výstav, některé z nich jsou i prodejní.

Při procházení areálem zámku si nelze nevšimnout rozlehlých výběhů pro zvěř. Součástí zámku je kromě koňských stájí i jelení a dančí farma.

Obrázek 5: Současná podoba areálu zámku I (2023)

---

²³ Srov. Muzeum motokol – Zámek Nové Hrady ve Východních Čechách. Úvod – Zámek Nové Hrady ve Východních Čechách [online]. Copyright © 2016 Nové Hrady [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <https://www.nove-hrady.cz/cs/m-8-muzeum-motokol>

Obrázek 6: Současná podoba areálu zámku 2 (2023)

1.4 Rod Harbuval de Chamaré

Jak už je ze jména rodu patrné, jeho kořeny sahají na území dnešní severozápadní Francie, kde sousedí s Valonskem (Belgie). Zde se nacházelo hrabství Artois. Prvním Harbuvaem, který je písemně doložený z roku 1112, byl Jean Harbuval. Rod patřil mezi nižší šlechtu, která se zapojovala do válečných bojů.²⁴ Přídomek Chamaré hrabata získala právě díky svým válečným zkušenostem. Prvním nositelem se stal Jean Baptiste Harbuval de Chamaré, který pronikl v roce 1555 do pevnosti Thauris (dnes oblast Ázerbajdžánu) a nad její hradby umístil vlajku vytvořenou ze svého potrhaného, značně obnošeného oblečení, tzv. *chamariert*.²⁵ Kratochvíl však podává jiné vysvětlení vzniku tohoto přídomku. Podle něj ho Harbuvalové čestně přijali po významném boji Jeana Baptisty Harbuvala oblečeného v pestrobarevný kabátec, kterému se říkalo *chamarré*.²⁶ Hrabata se přiblížila k českým zemím v 17. století díky Jeanu Baptistovi Harbuval de Chamaré, který si vzal za ženu Janu Rosinu Fritschovou. Věnem získal slezská panství – Dobergast a Niklasdorf. Přimo v českých zemích se usídlil až jejich

---

²⁴ Srov. KRATOCHVÍL, Vilém. *O rodu Chamaré*. [Potštejn]: obec Potštejn, 2015. ISBN 978-80-270-5516-6. s.5

²⁵ Srov. KOŠTÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠTÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4. s. 135-136

²⁶ Srov. KRATOCHVÍL, Vilém. *O rodu Chamaré*. [Potštejn]: obec Potštejn, 2015. ISBN 978-80-270-5516-6. s.5

syn, Jan Ludvík Harbuval de Chamaré.²⁷ Jeho život protínaly strasti, které ho zavedly až do východních Čech, kde měl možnost zakoupit kromě panství v Nových Hradech i panství Potštejn. Zde rozvinul své podnikatelské schopnosti, věnoval se výrobě a obchodu s plátnem.²⁸ Jan Ludvík v Potštejně vybudoval rytířskou akademii a jako tajný rada císařovny Marie Terezie obdržel hraběcí titul.²⁹

Z hrabat Harbuval de Chamaré je pro tuto práci nejdůležitější iniciátor stavby zámku v Nových Hradech – **Jan Antonín**. Působil jako císařský komoří a tajný rada. Věnoval se také výrobě a zpracování hedvábí, proto nechal v Orlických horách vysázet moruše spolu s chovem bource morušového. Nejvíce se však proslavil jako velký hledač pokladů. Hrabě velmi toužil najít pověstmi opředený poklad Mikuláše z Potštejna.³⁰ Bauer jako důvod hledání pokladu uvádí zadlužení hraběte plynoucího ze založení novohradské manufaktury na výrobu bavlny. Jan Antonín si nejprve myslel, že poklad nalezne pod kamenem, který objevil v hradní zni. Na kameni byl vyrytý velmi starý, špatně čitelný latinský nápis, jež si hrabě špatně vyložil. Pod kamenem samozřejmě nic nenašel.³¹ Touhou po nalezení pokladu nechal podkopat i základy hradu Potštejn. Tím ho velmi poškodil a přispěl k jeho rozpadu a místo pokladu našel únikovou chodbu s prázdnou truhlou. To hraběte neodradilo a začal pátrat po pokladu templářů, který se měl ukrývat na hradě Velešov. Ani zde nebyl hrabě úspěšný a poklad nenalezl.³² Janova manželka s ním vášeň pro hledání pokladů nesdílela, ovšem zmiňovala se o něm ve svých denících a popisovala ho jako neúnavného hledače pátrajícího v každém počasí. Díky hraběčným deníkům jsou doložitelná data, ve kterých hrabě poklady hledal. Svá snažení ukončil v roce 1783.³³ Posedlost hraběte po hledání pokladů zaujala spisovatele Aloise Jiráka, který ho obsadil jako jednu z postav do svého románu *Poklad*.³⁴

Hrabě Jan Antonín byl i velký vynálezce, což mu napomáhalo při výstavbách jeho sídel, která si sám navrhoval. Pro snadnější výstavbu a vožení materiálů zkonstruoval lanovku pro

---

²⁷ Srov. KOŠŤÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠŤÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4. s. 136

²⁸ Srov. BRŇOVJÁK, Jiří. *Šlechticem z moci úřední: udělování šlechtických titulů v českých zemích 1705-1780*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. Nobilitas in historia moderna. ISBN 978-80-7464-461-0. s. 236

²⁹ Srov. KOŠŤÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠŤÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4. s. 136

³⁰ Srov. Tamtéž. s. 137

³¹ Srov. BAUER, Jan. *Tajnosti českých hradů a zámků*. Třebíč: Akcent, 2005. ISBN 80-7268-297-0. s. 65

³² Srov. KOŠŤÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠŤÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4. s. 137

³³ Srov. JANÁČKOVÁ, Pavla. *Deníky Marie Jany hraběnky Harbuval von Chamaré I (1722-1792)* [online]. In: Pardubice, 2009 [cit. 2023-01-31]. ISSN 1802-2502. Dostupné z: https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/38278/JanackovaP_DenikyMarie_2010.pdf?sequence=1

³⁴ Srov. BAUER, Jan. *Tajnosti českých hradů a zámků*. Třebíč: Akcent, 2005. ISBN 80-7268-297-0. s. 66

svážení kamene. Využil ji nejen na Potštejně, ale také při stavbě zámku v Nových Hradech, když potřeboval svážit kameny jako stavební materiál ze starého hradu. Jeho lanovka byla v podobě dvou vozíků spojených lanem, které bylo nahoře na kopci ovinuto okolo otočného válce. Tíha naloženého vozíku stavebním materiálem jedoucího z kopce dolů zapříčinila vytažení druhého vozíku nahoru. Délka trasy byla 220 metrů.³⁵ Mezi jeho vášně také patřilo létání horkovzdušnými balóny, na jejichž výrobu používal své vlastní hedvábí. Jak již bylo zmiňováno, hrabě proslul i svými architektonickými návrhy staveb. Kromě novohradského zámku můžeme zmínit i hradní kapli sv. Schodů na Potštejně, kterou Jan Antonín sám navrhoval.³⁶

V této kapitole byl přiblížen původní gotický hrad Boží dům, později nazýván Novým hradem, jež se stal předchůdcem zámku, kterému se díky svým zahradám a architektuře právem přezdívá „České Versailles“ či „Malý Schönbrunn“. Zámek v Nových Hradech je jednou z mála dochovaných rokokových památek v ČR, a zároveň jednou z nejkrásnějších v Pardubickém kraji v Pardubickém kraji. Neexistoval by bez iniciativy hraběte Jana Antonína Harbuvala de Chamaré, známého jako hledače pokladů, který jej nechal vystavět podle svých plánů a držel se výhradně rokokového stylu. Téměř původní podobu si zámek dochoval dodnes. V současnosti zámek nabízí velké možnosti využití volného času od procházky několika typů zahrad, labyrintu, obory s jeleny, daňky a koňmi, prohlídky interiérů až po návštěvy zámeckého zahradního divadla v době konání festivalu Smetanova Litomyšl.

---

³⁵ Srov. KVIRENC, Jan. *Hrady Čech a Moravy: známé i neznámé příběhy a osudy*. Praha: Grada Publishing, 2020, ISBN 978-80-271-0335-5, s.179

³⁶ Srov. KOŠTÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠTÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4, s. 137

2 Možnosti komunikace mezi kulturními a vzdělávacími institucemi

Tato kapitola je zaměřena na vztah, spolupráci a komunikaci mezi kulturními a vzdělávacími institucemi. Možností, jakými zprostředkovávat kulturní a historické dědictví, je spousta. Nejprve budou definovány konkrétní termíny a přiblížena důležitost spolupráce mezi institucemi. Následovat budou jednotlivé kulturní instituce a jejich způsoby komunikace se vzdělávacími institucemi včetně příkladů z praxe soustředěnými převážně na Pardubický kraj. V první řadě se zaměříme na hrady a zámky, jelikož i tato diplomová práce se soustředí na zprostředkování zámku. Dále budou přiblížena muzea a galerie, od kterých lze čerpat inspiraci při zprostředkování i jiných památek a neposlední řadě budou zmíněny různé akce, projekty institucí a další formy zprostředkování. V závěru kapitoly budou zmíněny výtvarné projekty a řady, skrze které může zprostředkovat památky i pedagog.

Komunikací obecně rozumíme nějaké sdělování informací nebo jejich výměnu. Kolář ji vymezuje jako „*jakýkoliv přenos informace od vysílajícího k přijímacího*.“³⁷ Průcha klade důraz zejména na komunikaci sociální, kterou definuje jako *sdělování a dorozumívání mezi lidmi*.³⁸

Kulturní instituce lze označit jako „*místa setkávání, prostory pro společné přemýšlení, místa zážitku. Muzeum, divadlo, galerie a knihovna jsou novým obyvákem města*.“³⁹

Kulturní památku definuje ve svém slovníku Jan Baleka jako „*doklad upomínající na vývoj společnosti, životního prostředí, hmotnou a duchovní kulturu, události či osobnosti a mající v současné době kulturní a společenský význam*.“⁴⁰

Vzdělávací instituci lze charakterizovat jako „*veřejný, soukromý či jiný útvar, jehož hlavní náplní práce je vzdělávání*.“⁴¹ Za základní vzdělávací instituci je považována škola,

---

³⁷ KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2. s.65.

³⁸ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8. s. 104.

³⁹ KOUTSKÁ, Mariana. *Kultura a kulturní instituce ve vzdělávání neslyšících žáků ZŠ* [online]. Brno, 2014 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/na4o3/Disertace_Koutska.pdf, Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. PaedDr. Jiřina Klenková, Ph.D. s. 187.

⁴⁰ BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. ISBN 978-80-200-1909-7. s. 194.

⁴¹ KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2. s. 178.

kteřá uskutečňuje vzdělávání dle svého školního vzdělávacího programu, čímž naplňuje výchovně-vzdělávací cíle.⁴²

Aby byla spolupráce mezi kulturními a vzdělávacími institucemi efektivní, je zapotřebí vzájemné komunikace. Brabcová uvádí jako základ spolupráce a komunikace mezi těmito institucemi princip partnerství, jež je založeno na sdílených právech a odpovědnosti. Důležitou roli v tomto vztahu hraje také vstřícnost a profesionalita obou institucí.⁴³ Kulturní instituce by měly reagovat na poptávku vzdělávacích institucí, na jejich zájmy a potřeby. Vzdělávací instituce by zase měly do svého školního programu zařadit návštěvu kulturních institucí, také by měly své žáky připravit k samotné návštěvě kulturní instituce, po ukončení vzdělávací akce poskytnout kulturním institucím zpětnou vazbu a ideálně navázat dalším programem ve škole na předešlý proběhlý program.⁴⁴

Edukativní programy si kladou za cíl výchovně-vzdělávací činnost a utvářet tím pozitivní vztah návštěvníků ke kulturnímu dědictví. Měly by být uzpůsobeny podle cílové skupiny návštěvníků. Pro kvalitní edukaci je zapotřebí vytvoření profesionálního zázemí, např. personální zajištění, materiální prostředky apod.⁴⁵

3.1. Hrady a zámky

Zprostředkování hradů a zámků probíhá nejčastěji prostřednictvím **komentovaných prohlídek s průvodcem**, jejíž tradice sahá nejméně 200 let do historie a řadí se mezi nejdůležitější součásti prezentace památkových objektů. V současné době se využívá moderních technologií, v tomto případě audioprůvodců.⁴⁶

Zejména mezi dětmi jsou oblíbené komentované **prohlídky s průvodcem/lektorem v kostýmu**. Kostým průvodce upoutá pozornost nejen dětského návštěvníka a slouží také jako prostředek vzdělávání. Průvodce či lektor si nejčastěji obléká dobový kostým postavy, která

---

⁴² Srov. KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2. s. 178.

⁴³ Srov. BRABCOVÁ, Alexandra, ed. *Brána muzea otevřená: [průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea]*. Náchod: Juko, [2003]. ISBN 80-86213-28-5. s.35

⁴⁴ Srov. JÚVA, Vladimír. *Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-090-5. s. 143

⁴⁵ Srov. *Hrady, zámky, quo vadis?: správa a rozvoj zpřístupněných památkových objektů jako specifický multidisciplinární soubor činností : sborník z konference : 12.-13. listopadu 2009, Španělské křídlo státního hradu a zámku Jindřichův Hradec*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009. Práce (Národní památkový ústav). ISBN 978-80-87104-51-4. s. 42.

⁴⁶ Srov. Tamtéž. s. 42.

s památkovým objektem nějak souvisí, a zároveň jako tatáž postava k posluchačům vystupuje. Podle své role lektor využívá vhodnou formu řeči a vystupování, jinak se bude chovat a mluvit hradní pán/paní a jinak sloužící, zahradník, kuchař. Výhodou jsou dramatické zkušenosti lektora. Průvodce však může být převlečen i v kostýmu strašidla či jiné nadpřirozené postavy, se kterou je spojována například pověst či legenda vážící se k památce. Součástí správně padnoucího kostýmu jsou také paruky a další doplňky (paraple, rukavičky apod.). Lektor může v kostýmu setrvat po celou dobu prohlídky, nebo může své role střídat. K tomu slouží i tzv. náznakové kostýmy, kdy se jedná pouze o část celkového kostýmu charakterizující určitou postavu (atribut, paruka, klobouk, zástěra apod.).⁴⁷ Kostýmy nemusí využívat pouze průvodci/lektori, ale také samotní návštěvníci památky, přičemž je potřeba dodržovat hygienická pravidla. Při edukačním programu lze využít kostýmy či náznakové kostýmy k seznámení se s postavami objektu a k tomu využít různých metod práce, např. v kostýmech formou živých obrazů ztvárnit situaci ze života historických postav.⁴⁸

Pro předškolní děti a žáčky mladšího školního věku je jednou z možností zprostředkování kulturní památky využití **loutky**. Nejčastěji je chápána jako výtvarný objekt, konkrétně lidská/pohádková postava, jejíž primární funkcí je hra v loutkovém divadle. Funkci loutky mohou mít ale i předměty denní potřeby (bota, hrníček...). Loutky se řadí k výchovně-vzdělávacím nástrojům. Napomáhají k navození motivace dětí, udržení pozornosti, zlepšení komunikace a spolupráce. Využívání loutek při edukaci či zprostředkování památek rozvíjí kreativitu a myšlení žáků, klíčové kompetence.⁴⁹ Komunikace mezi dítětem a loutkou probíhá bezprostředně oproti komunikaci s průvodcem či lektorem. Dítě v tomto věku ještě nepřemýšlí zcela racionálně, má velmi bohatou imaginaci a magické myšlení, proto je pro něj komunikace skrze loutku snazší, beze strachu a studu. Velmi dobře napomáhá k navázání prvotního kontaktu s nejmenšími dětmi. Lektor by měl mít na paměti, že využití loutky není cílem, ale prostředkem k jeho dosažení. Komunikace s dětmi skrze loutku má svá pravidla, kterými by se měl lektor řídit. Aby loutka nabyla svého potenciálu, je zapotřebí zručnost, hravost lektora, smysl pro dynamiku a rytmus a pozorovací talent, aby byl schopen adekvátně reagovat na reakce publika. Neerudovaný lektor v loutkoherectví, či pokud lektor vystupuje sám, neměl by využívat loutku po celou dobu programu. Chce-li lektor využívat loutku během celé doby edukace či animace,

---

⁴⁷ Srov. HUDEC, Petr. *Pomůcky pro realizaci edukačních aktivit v památkách zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav, 2016. ISBN 978-807480-067-2. s. 58-59

⁴⁸ Srov. HAVLŮJOVÁ, Hana, Kateřina CHARVÁTOVÁ a Martina INDROVÁ. *Památky nás baví 2*. Praha: Národní památkový ústav, 2015. ISBN 978-80-905631-7-9. s. 62-84

⁴⁹ Srov. Loutka jako... *THEATR LUDEM* [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://theatrludem.cz/archiv/loutka-jako/>

Hudec doporučuje vést program dvěma lektory. Dalšími typy loutky, které může lektor využívat při zprostředkování památky je **maňásek** (loutka, která se navléká na ruku lektora), **mapet** (typ „mluvícího“ maňáska, jehož charakteristickým znakem je otvírání úst pomocí prstů lektora) a **manekýn** (podobný hračce, panence).⁵⁰

Hrady a zámky Pardubického kraje

Ve většině hradů a zámků v Pardubickém kraji převažují klasické prohlídky objektu s průvodcem a některé z nich ani nemají uzpůsobené prohlídky pro dětské návštěvníky. Kostýmové prohlídky pořádají především při konání slavností, svátků a jiných akcí. Programy pro školy nabízí pouze některé z nich. Loutky jako prostředek edukace, součástí prohlídky nevyužívá v Pardubickém kraji žádný hrad či zámek, avšak loutkové divadlo je součástí konaných akcí.

Hrad Litice nabízí výukový program *Jak se staví hrad* pro žáky 1. stupně základní školy. Žáci se například dozví, co bylo potřeba k vystavění hradu, jaké stroje se ve středověku využívaly nebo jaké části hradu jsou nejdůležitější. Na programu se spolupodílelo edukační oddělení NPÚ. Správa hradu také nabízí prohlídku uzpůsobenou pro děti předškolního věku, nabízí také možnost realizace vlastního programu školy v areálu hradu.⁵¹

Na **hradě Svojanov** se žáci skrze interaktivní program přenesou do doby rytířských slavností. Seznámí se s šermířskými tradicemi a historickou zbrojí, součástí jsou i soutěže dětí.⁵²

Tvrz Orlice nabízí zajímavý program pro školky s přespaním, k němuž nabízí prohlídku jednoho z vybraných prohlídkových okruhů a edukační program s průvodcem (možnost si vybrat mezi programem *Kouzelný les* a *Jak se dělá kniha?*).⁵³

---

⁵⁰ Srov. HUDEC, Petr. *Pomůcky pro realizaci edukačních aktivit v památkách zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav, 2016, ISBN 978-807480-067-2, s. 65-69

⁵¹ Srov. Výukový program pro základní školy: *Jak se staví hrad. Hrad Litice* [online]. NPÚ [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.hrad-litice.cz/cs/vyukovy-program-pro-zs>

⁵² Srov. Program pro školy: Interaktivní program pro děti – šermířské představení a seznámení s historickou zbrojí. *Svojanov* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <http://www.svojanov.cz/program-pro-skoly>

⁵³ Srov. Prohlídky: Programy pro školky. *Tvrz Orlice* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://tvrzorlice.cz/prohlidky/>

Hrad Rychmburk byl veřejnosti zpřístupněn teprve nedávno. Kromě základních prohlídek pořádá akce, na kterých je pro děti připraveno loutkové divadlo a další doprovodný program dle zaměření akce (např. velikonoční, vánoční).⁵⁴

Renesanční **zámek v Litomyšli**, který je zapsán na Seznamu světového dědictví UNESCO, nabízí speciálně upravené prohlídky pro děti předškolního věku a pro žáky 1.-3. třídy. Součástí programu s názvem „*Za hraběnkou Kajetánou a jejími dětmi*“ jsou kromě prohlídky přizpůsobené věku i interaktivní prvky.⁵⁵

Státní zámek Slatiňany disponuje širší nabídkou pro školy. Kromě zkrácené prohlídky „*Jak se žilo na zámku*“ uzpůsobené dětským posluchačům ve věku 1.-4. třídy základní školy nabízí zámek i zeměpisnou hru v zámecké zahradě „*Pozdravy z cest*“ pro žáky od 4. do 7. ročníku. Celou hrou provází princezna Charlotta z Auerspergu, návštěvníci po areálu zahrady hledají jejích 18 pohlednic z různých zemí Evropy, které obdržela od své rodiny, s jejímiž členy se hráč postupně seznamuje. Sezónní prohlídky mohou školy využít i o vánočních svátcích, kdy bude žákům představen Štědrý den zámecké rodiny. Zajímavostí zámku je, že pořádá prohlídky pro studenty středních a vysokých škol, které je zavedou do běžně nenavštěvovaných prostorů zámku. Součástí areálu zámku je i tzv. dětské hospodářství (zmenšené repliky hospodářských budov, sloužily pro šlechtické děti k výuce pracím a povinnostem v domácnosti a hospodářství), které je však již bez průvodce.⁵⁶

Zámek v Nových Hradech nabízí pouze komentované prohlídky s průvodcem, často provází i sama majitelka, Magda Kučerová. Pro školy či pro rodiny s dětmi nenabízí žádné speciální prohlídky ani kostýmové prohlídky. Jedním z důvodů může být fakt, že zámek je otevřen pouze v době sezóny a školy tak ani nemají tolik možností během školního roku zámek navštívit. Pro dětské návštěvníky však nabízí alternativu vyžití zejména v podobě zeleného labyrintu, farmy s koňmi, jeleny a daňky a voliéry papoušků.

---

⁵⁴ Srov. Akce na hradě. *Rychmburk: Objevte magické místo* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://rychmburk.cz/cs/akce-na-hrade>

⁵⁵ Srov. Pro děti. *Státní zámek Litomyšl* [online]. NPÚ [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://zamek-litomysl.cz/cs/pro-deti>

⁵⁶ Srov. Pro školy. *Státní zámek Slatiňany* [online]. NPÚ [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://zamek-slatinany.cz/cs/pro-skoly>

3.2. Muzea, galerie

V současné době muzea a galerie nabízejí čím dál širší nabídku svých edukačních programů pro školy. Programy se vztahují ke stálým výstavám nebo reagují na aktuální, krátkodobé výstavy. Pokud je to v možnostech muzea či galerie, muzejní/galerijní pedagog může využívat speciálních výukových prostorů určených pro edukační programy.

Muzea patří mezi kulturní instituce, které lidem zprostředkovávají historické informace různého druhu. Britský spisovatel, pedagog a odborník v oblasti muzejní pedagogiky Graeme K. Talboys ve své knize *Museum Educator's Handbook* uvádí, že muzea jsou důležitým centrem zdrojů, mají velký vzdělávací potenciál, kterého ale zdaleka nedosahují.⁵⁷

Na přelomu 19. a 20. století se svět začal zaměřovat na osobnost dítěte a začala tak vznikat dětská muzea a muzea pro mládež. Tato muzea se musela přizpůsobit úrovni dětí – jejich mentální vyspělosti, schopnostem a věku. Za kolébku jsou považovány Spojené státy americké. Velký rozvoj muzeí přizpůsobených dětským návštěvníkům se kromě Ameriky projevil i v ostatních zemích zejména v 90. letech 20. století, a to hlavně v Evropě.⁵⁸ První Evropské dětské muzeum vzniklo v Německém Berlíně. V České republice bylo zřízeno první dětské muzeum v Brně v roce 1992.⁵⁹ Od počátků svého vzniku dětská muzea spolupracují se vzdělávacími institucemi, zejména s primárními školami, což se odráží i na počtu návštěvníků.

Muzea i dětská muzea nabízejí pro vzdělávací instituce a školy různé edukační programy, které mohou vést k naplňování očekávaných výstupů v Rámcovém vzdělávacím programu. Skrze programy muzeí dochází i k rozvoji hodnotové orientace dětského návštěvníka, zejména v oblasti estetické, enviromentální, historické, vlastenecké, multikulturní, psychologické apod. Záleží na druhu expozice či výstavy. Důležitým faktorem při zprostředkování umění žákům skrze muzeum je pedagog, který by měl mít pozitivní vztah k umění a orientovat se v aktuální nabídce edukačních programů muzeí a galerií v jeho regionu. Muzea by zároveň měla komunikovat se vzdělávacími institucemi ohledně poptávky témat edukačních programů.⁶⁰

---

⁵⁷ Srov. TALBOYS, Graeme K. 2000. *Museum Educator's Handbook*. Hampshire: Gower Publishing Limited. ISBN 0-556-08173-3.

⁵⁸ Srov. JÚVA, Vladimír. *Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-090-5. s. 33

⁵⁹ Srov. Tamtéž. s. 39

⁶⁰ Srov. Tamtéž. s. 141-143

Muzea a galerie Pardubického kraje

Městské muzeum Litomyšl nabízí speciální animační programy pro děti od mateřské školy po střední školy. Programy jsou uzpůsobené podle věku dětí a jsou obvykle spojené s výtvarnou dílnou. Nabídka muzea zahrnuje animační programy jak ke stálé expozici v Městské obrazárně, tak k aktuálním výstavám v prostorách domu U Rytířů. Školy mohou vybírat také programy konané pouze ve výtvarných dílnách v grafickém, sochařském ateliéru, fotoateliéru či ateliéru experimentální tvorby. V době pandemie muzeum zpřístupnilo online pracovní listy k dílům nacházejících se ve stálé expozici, které si lze na jejich stránkách stáhnout i nyní.⁶¹

Gočárova galerie v Pardubicích nabízí též programy ke stálým a aktuálním výstavám pro děti od mateřské školy až pro vysokoškolské studenty. U každého programu je vypsána kromě úvodního slova k výstavě, cílových skupin, klíčových slov a autorů aktuální výstavy i vzdělávací oblast a oblast rozvoje klíčových kompetencí, díky kterým může pedagog lépe program galerie zařadit do školního vzdělávacího programu. Program stálé expozice pro 1. stupeň základní školy se týká Domu U Jonáše zaměřující se na biblický příběh o Jonášovi a velrybě a kombinaci dramatických, zvukových a vizuálních efektů. V covidové době tvořila galerie tzv. ArtListy na doma, kterých seznamovala děti s osobnostmi výtvarného umění a okolními památkami.⁶²

Regionální muzeum v Chrudimi pro své malé návštěvníky připravuje 3 druhy programů. První jsou programy k aktuálním, krátkodobým výstavám, např. *Skřítci Vítězslavy Klimtové, Pravěk na Chrudimsku*. Druhé jsou programy ke stálým expozicím, např. *Mozaika z dějin regionu, Alfons Mucha – Umění plakátu*. Třetí oblastí jsou programy zaštiťující názvem Město tří muzeí a knihovna, na kterých se spolupodílí infocentrum Chrudim, Muzeum Loutkářských kultur Chrudim, Muzeum barokních soch a Městská knihovna Chrudim. Z jejich programů lze uvést např. *Za dominikánským pokladem a Kacařkovo dobrodružství*.⁶³

Muzeum Svitavy se soustředí na programy pro školy, snaží se nalákat žáky a učitele na bohatou nabídku programů formou dopoledních balíčků, které se skládají z výběru jednoho naučného, hravého programu k řemeslu, programu k výstavě, historického či přírodovědného

---

⁶¹ Srov. *Městská galerie Litomyšl* [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <http://www.galerie.litomysl.cz/poznani/skoly>

⁶² Srov. *Gočárova galerie: Pro školy* [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://vcg.cz/cs>

⁶³ Srov. *Regionální muzeum v Chrudimi: Edukační programy na druhé pololetí školního roku 2022/23* [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <http://muzeumcr.cz/images/Clanky/programy/zs/programy-2-pololeti-2022-2023-ZS.pdf>

programu a druhého tvořivého programu. Z přírodovědných programů lze vybírat mezi *Za zvířaty Svitavska*, *Ptačí rok*. Muzejní programy zahrnují *Programy k aktuálním výstavám*, *Herní prvky v muzejní zahradě*, *Babiččino velké prádlo*, *Ottendorferova knihovna a muzeum Esperanta a řemeslný program*. Historické programy zatupuje *Putování s městským historikem*, *Hledání hvězdy Davidovi* a *Historická vyprávění*.⁶⁴

Muzeum v České Třebové nabízí procházky po městě a místních památkách s výkladem. Sice nenabízí konkrétní připravené programy pro děti, ale zveřejňuje nabídku přípravy programu „na míru“, jaký si škola bude žádat.⁶⁵

3.3. Kulturní projekty, akce a další formy zprostředkování kulturních památek (se zaměřením na Pardubický kraj)

Kulturní památky lze zprostředkovat i formou různých projektů a akcí, které si pořádají jednotlivé památky samy nebo se na nich podílí dohromady. Může se jednat o akce jednorázové, akce opakující se každý rok nebo akce dlouhodobé. Akce, které pořádají samotné památky se většinou týkají oslav svátků, konají se velikonoční a vánoční slavnosti, prohlídky divadelní formou či jiná divadelní představení, která nalákají návštěvníky do prostorů památky.

Na **zámku Slatiňany** je pro dětské návštěvníky připraven projekt formou hrané prohlídky divadelním spolkem Acord, z.s. Divadelní scénář je připraven tak, aby seznámil návštěvníky s knížecí rodinou Auerspergů, jejich rodem, životem, tradicemi. Rodina měla 5 dětí, takže v představení vystupují i dětské herci. Tyto prohlídky se konají pouze dvě neděle v měsíci květnu, červnu a září 2023.⁶⁶

Hrad **Kunětická hora** pořádá letos v červnu divadelní představení pro děti nejčastěji formou nějaké pohádky. V letošním roce se jedná o pohádku *Brouk Pytlík*, pořádanou volným sdružením umělců *Docela velké divadlo* z Litvínova.

Národní památkový ústav pořádá dlouhodobý projekt již od roku 2012 s názvem *Po stopách šlechtických rodů*. Cílem projektu je představení šlechtických rodů a jejich výzkum.

---

⁶⁴ Srov. Muzejní dopolední balíčky. *Městské muzeum a galerie ve Svitavách* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <http://www.muzeum.svitavy.cz/UserFiles/muzejnibalicky.pdf>

⁶⁵ Srov. *Městské muzeum Česká Třebová: Pro školy* [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://www.mmct.cz/programy/pro-skoly/>

⁶⁶ Srov. Hrané prohlídky na zámku Slatiňany. *Zámek Slatiňany* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.zamek-slatinany.cz/cs/akce/91235-hrane-prohlidky-na-zamku-slatinany>

Do projektu se každoročně zapojuje několik měst a kulturních institucí souvisejících s tématem, pořádají programy jak pro dospělé, tak pro děti i školy. Letošní rok je zaměřen na rod Harrachů, ale součástí letošního projektu nejsou akce v Pardubickém kraji. Z akcí na toto téma můžeme například zmínit město Liberec, ve kterém probíhá do začátku září výtvarný projekt pro žáky 1. i 2. stupně nazvaném *Děti památkám, památky dětem. Rok se šlechtickým rodem Harrachů*, který bude završen výstavou. V květnu se mohou děti na zámku Opočno seznámit se šlechtickými dětskými hrami konanými v době raného baroka. Na dalších hradech spojených s rodem Harrachů jsou pro děti připravené kostýmové prohlídky. Zámky Pardubického kraje byly součástí projektu v roce 2022: *Rok šlechtických slavností* (Litomyšl) a 2017: *Rok renesanční šlechty* (Litomyšl, Slatiňany), avšak jejich akce nebyly určeny přímo pro děti.⁶⁷

Město Litomyšl každoročně první víkend v říjnu pořádá **festival Archimyšl**. Cílem festivalu je seznámení široké veřejnosti s architekturou formou přednášek, komentovaných prohlídek a vernisáží, diskusí, workshopů apod. Zámek nabízí komentované prohlídky do míst za normálních okolností nepřístupných. Město v době konání festivalu každoročně navštěvují architekti z tuzemska i zahraničí, od kterých se mohou inspirovat mladí studenti architektury, kteří zde dostávají možnost představit své projekty. Pro děti jsou připraveny různé workshopy ve spolupráci s Městskou galerií Litomyšl. Loňský workshop byl věnován dřevu jako stavebnímu materiálu, nesl název *Dřevo v rukou architekta!*.⁶⁸

Další formy zprostředkování kulturních památek pro děti

Ke zprostředkování památek dětem mohou posloužit i jiné formy, které jsou nezávislé na lidském elementu a časovém rozvrhu. Jedná se o různé památkové průvodce, pracovní listy, mobilní a internetové aplikace, které mohou děti využít při samostatné prohlídce s rodinou nebo je může využít i pedagog při plánování exkurze.

První památkový průvodce pro děti seznamuje malé návštěvníky nejen s hrady a zámky, ale také i s městy, muzei, kostely, kláštery, parky a dalšími místy. Autorkou je Eva Chupíková, která vytvořila památkového průvodce graficky zajímavou formou sešitku obsahující jak teoretické informace o památce, osobnostech, tak i doplňující úkoly, spojovačky, bludiště,

---

⁶⁷ Srov. Harrachové – vznešenost zavazuje. *Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/o-nas/projekty/po-stopach-slechtickyh-rodu/90194-harrachove-vznesenost-zavazuje#Kalendar>

⁶⁸ Srov. Archimyšl: Mekka současné architektury. Tak nazývá Litomyšl Adam Gebrian. *Zámecké návrší Litomyšl* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.zamecke-navrsi.cz/cs/m-376-archimysl>

omalovánky, vystřihovánky apod. Průvodce je možné zakoupit přímo na památkách, na webových stránkách památkového průvodce nebo i v některých knihkupectvích. Součástí balení jsou i pastelky. Pro Pardubický kraj byly zatím vytvořeny tři průvodci: *S pastelkami po zámku Litomyšl*, *S pastelkami po hradu Svojanov* a *S pastelkami po hradu Litice*.⁶⁹ Autorka vydala i jiné knížky pro děti věnující se památkám, např. *Moje hrady a zámky* a *Můj prázdninový deník*.

Pro děti jsou tvořeny také **turistické průvodce**, které slouží jako vzpomínky na jejich cestování. Mohou být zaměřené na konkrétní památky, nebo se na ně nesoustředí a děti si zapisují místa podle toho, která navštíví. Jedním z příkladů je *Deník malého turisty*⁷⁰ od Petry Havelkové. Deník kromě turistických míst, ať už historických nebo přírodních památek, z kterých si na volné stránky může zapisovat poznámky, lepit fotky, tisknout razítka, vlepít turistické vizitky nebo vstupenky. Obsahuje také různé úkoly, co by měl správný turista vidět nebo zažít, např. zmoknout v dešti, strávit noc ve stanu, poslat pohled apod. Příkladem druhé varianty, kdy nejsou památky předem určeny, je rodinný cestovatelský deník *Naše výlety: kniha pro plánování a zaznamenávání rodinných výletů*,⁷¹ jehož autorkou je Monika Kopřivová. Kniha obsahuje mapy České republiky (mapu pohoří, mapu řek...) a záznamové stránky, kam si děti s rodiči zapisují, co a kdy navštívili, jaké bylo počasí, co zajímavého viděli, zažili atd. Nechybí ani místo k nalepení turistické vizitky, vstupenky, natištění razítka.

S historickým centrem Prahy děti seznámí **hravé karty** s názvem *Hravá Praha pro děti a rodiče*. Každá karta představuje jednu památku, na které se nachází základní informace a tři úkoly, za jejichž splnění dítě dostane samolepku, kterou si může nalepit na vyznačené místo na kartě. S pomocí karet si lze naplánovat výlet, jelikož jsou karty barevně rozděleny podle městských částí Prahy.⁷²

V současnosti se stále více setkáváme s využitím **mobilních aplikací** ke zprostředkování památek. Venkovní mobilní aplikace jsou založené převážně na poutavém příběhu vázícím se k nějakému místu, osobě či události. Aplikaci si návštěvník musí nejprve stáhnout do svého mobilu, je tedy zapotřebí mobilních dat. Při využívání hry je také často zapotřebí polohy smartphonu a fotoaparátu. Pomocí aplikace se návštěvník seznámí

---

⁶⁹ Srov. *První průvodce památkami pro děti* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.pamatkyprodeti.cz/pardubicky-kraj/>

⁷⁰ HAVELKOVÁ, Petra. *Deník malého turisty*. Brno: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2542-7.

⁷¹ KOPŘIVOVÁ, Monika. *Naše výlety*. Černošice: Monika Kopřivová, 2019. ISBN 978-80-907240-6-8.

⁷² Srov. *Hravá Praha: První zábavný průvodce Prahou pro děti i rodiče. Family city* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.family.city/>

s památkami, osobností, městem apod. Jedná se o naplánovanou trasu se zastávkami, na kterých má návštěvník splnit úkoly a dozví se i nějaké informace o památce, místu. Na webových stránkách aplikací, stejně jako přímo v nich, najdou uživatelé základní informace, nabídku cest a příběhů, které aplikace nabízí k dispozici. Aplikace Loxper disponuje širokou nabídkou témat významných osobností (*Po stopách Komenského, Josef Gočár*), historických památek (*Pražský hrad, Příběh tří tvrzí*), měst (*Středověký Děčín*) i událostí (*Obléhání Švédy, 17. listopad 1989*).⁷³ Mezi další aplikace s podobnou tematikou patří například Zeda nebo Skryté příběhy. Objevují se i interaktivní hry s rozšířenou realitou, např. hra Maskaron věnující se Bartolomějskému návrší v Kolíně.

3.4. Projekty, výtvarné řady

Zprostředkování kulturního dědictví se mohou věnovat i samotní výtvarní pedagogové na základních či středních školách formou výtvarného projektu, výtvarné řady či výtvarných aktivit inspirovaných kulturní památkou či regionálním kulturním dědictvím, a to zejména pokud nemají možnost ve svém okolí navštívit danou památku, muzeum či galerii.

Tvorba kompozice takového zprostředkování klade na pedagoga určité nároky. Pokud by si nebyl jistý, může oslovit i lektory z okolních institucí, kteří dojedou na danou školu a zvolený program s dětmi zprostředkují.

Výtvarným projektům a výtvarným řadám se věnuje spousta publikací. Z významných osobností lze zmínit např. Igora Zhoře a jeho pracovní sešity *Výtvarná výchova v projektech I* (1995) a *Výtvarná výchova v projektech II* (1996). Hana Dvořáková se ve svých pracovních sešitech zaměřuje především na žáky 1. stupně základní školy. Věra Roeselová vydala publikaci *Řady a projekty ve výtvarné výchově* (1997), kde uvádí kromě popisu těchto metod jejich druhů i velké množství příkladů. I její další publikace *Námět ve výtvarné výchově* (1995) a *Techniky ve výtvarné výchově* (1996) se velmi dobře nechají při plánování projektů či řad využít. Knihy Karly Cikánové – *Kreslete si s námi* (1992), *Malujte si s námi* (1993), *Objevujte s námi tvar* (1995), *Objevujte s námi textil* (1996), *Tužkou, štětcem nebo myší* (1998) poskytnou pedagogovi velkou inspiraci při tvorbě s dětmi. Petr Exler je olomouckým rodákem věnující se

---

⁷³ Srov. Vyprávíme příběhy zajímavých míst a osobností. *Loxper: Get local experience* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.loxper.com/>

tomuto tématu. Z jeho publikací lze zmínit například *Využití projektové metody ve výtvarné výchově s artefietickými postupy*.

Výtvarný projekt

Projekty patří mezi důležité metody edukace, které u žáků podporují rozvoj motivace, spolupráce, samostatnosti, zkušenosti při řešení problémů a získání nových znalostí, vědomostí a dovedností. Definicí projektů zmiňuje Petr Exler. Označuje je jako „*rozsáhlejší celky s promyšlenou stavbou úloh a vyznačují se náročnějším myšlenkovým obsahem a tvůrčím přístupem pedagoga i žáků*.“⁷⁴ Charakteristice výtvarného projektu se také věnuje Věra Roeselová, jež se s Exlerovým vysvětlením pojmu projekt shoduje zejména v jeho složitosti úloh a náročným obsahem myšlenek. Výtvarný projekt po celou dobu jeho tvorby provází jedno hlavní téma, myšlenka, problém. Při jeho řešení se žáci nesoustředí pouze na jednu cestu jeho ztvárnění, ale hledají různé výrazové možnosti, jak téma/myšlenku/problém pojmout a vyjádřit.⁷⁵ Na plánování projektu s pedagogem spolupracují i žáci a o problematice diskutují. Jednotlivé kroky a náhledy na problém jsou rozděleny na dílčí části projektu, do jednotlivých vyučovacích hodin. Výtvarný projekt vyžaduje delší časové rozvržení, žáci se při jeho ztvárnění snaží využít různé výtvarné techniky a postupy.⁷⁶

Projektová metoda pochází od amerických autorů pragmatiké pedagogiky – J. Deweye a W. Kilpatricka. Výtvarné projekty zaznamenaly svůj nárůst od 80. let 20. století hlavně na základních uměleckých školách. Od 90. let se projektové vyučování začalo rozšiřovat i na běžné základní školy.⁷⁷ Výtvarné projekty lze rozdělit podle jejich zaměření na:

- mezioborový projekt propojující několik témat z různých oborů,

---

⁷⁴ EXLER, Petr. *Využití projektové metody ve výtvarné výchově s artefietickými postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4620-2. s. 17.

⁷⁵ Srov. ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1997. ISBN 80-902267-2-8. s. 33.

⁷⁶ Srov. ŠOBÁŇOVÁ P. *Obsahová a metodická specifika projektového vyučování ve výtvarné výchově*. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4506-9. s. 53-55.

⁷⁷ Srov. ŠOBÁŇOVÁ, P. *Uplatnění projektové metody ve výtvarné výchově*. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4506-9. s. 39.

- projekt soustředící se na jedno téma, které zkoumá do hloubky prostřednictvím různých náhledů na danou problematiku,
- projekt, jehož výsledkem je produkt (výtvarný/dramatický/slovesný), ke kterému žáci dospějí praktickými činnostmi,
- projekt věnující se tématu ze života žáků, který je má připravit k reálnému řešení situací a problémů (např. uspořádání akce pro spolužáky).⁷⁸

Hazuková dále rozlišuje projekty podle různých hledisek. Rozlišuje projekty podle:

- *účelu* (zda je cílem vytvoření či konstrukce artefaktu, estetická zkušenost, vyřešení problému, získání dovedností),
- *navrhovatele* (rozlišuje projekty na spontánní a uměle připravené),
- *místa konání* (zda jsou tvořeny ve školním nebo domácím prostředí),
- *času, rozsahu* (podle doby trvání je dělí na dlouhé a krátké, dle rozsahu na velké a malé)
- *počtu jeho řešitelů* (samostatné, hromadné – ve skupinách, celé třídě či škole).⁷⁹

Výtvarná řada

Výtvarná řada disponuje podobnými znaky jako výtvarný projekt, akorát je kratšího rozsahu. Exler výtvarné řady definuje jako „*kratší celky a srozumitelnější útvary, které rozvíjejí zvolený námět, část učební látky nebo výchovný problém*“.⁸⁰ Pojem výtvarná řada formulují ve svých publikacích také Šobánková a Roeselová, které se s výše zmíněnou definicí shodují

⁷⁸ Srov. ŠOBÁŇOVÁ P. *Ke kořenům projektové metody ve výtvarné výchově: analogie mezi reformními snahami amerických pragmatistů a vývojem výtvarné výchovy*. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4506-9. s. 13-14.

⁷⁹ Srov. HAZUKOVÁ, Helena. *Nová pojetí výtvarné výchovy, plán a výtvarné projekty*. *Metodický portál. Modul články. Předškolní vzdělávání* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2006 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/629/NOVA-POJETI-VYTVARNE-VYCHOVYPLAN-A-VYTVARNE-PROJEKTY.html>

⁸⁰ EXLER, Petr. *Využití projektové metody ve výtvarné výchově s artefaktickými postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4620-2. s. 17.

v rozsahu i návaznosti jednotlivých částí výtvarné řady.^{81 82} Při porovnání definic těchto tří autorů můžeme výtvarnou řadu označit jako útvar krátkého rozsahu srozumitelně na sebe navazujících kroků při ztvárnění myšlenky, námětu, tématu.

Výtvarné řady využívají pedagogové zejména v nižších ročnících a u žáků, kteří nemají s projektovým vyučováním zkušenosti, jelikož její tvorba není náročná jako u projektu. Žáci zadané téma zpracovávají postupně v jednotlivých krocích ve vyučovacích hodinách, při tvořivých aktivitách experimentují s výtvarnými technikami, poznávají jejich vyjadřovací možnosti. Skrze postupný rozvoj tématu se nad ním učí přemýšlet a následně na něj nahlížet z různých úhlů pohledu. Můžeme tedy říct, že výtvarná řada vytváří základy pro pozdější náročnější výtvarný projekt.⁸³

Podle zvoleného tématu, námětu, problému a jeho způsobu zpracování rozlišuje Roeselová několik druhů výtvarných řad:

- *Výtvarný cyklus* lze zařadit k jednodušším typům výtvarné řady. Spojuje ho jedno téma, které žáci ztvární podle své představy, podle svého náhledu na něj. Výsledkem výtvarného cyklu je soubor prací propojených jedním tématem. Žáci mohou porovnat pojetí tématu svých spolužáků, inspirovat se, diskutovat.
- *Metodická řada* je charakteristická svou gradací a logickou návazností jednotlivých kroků, jejichž završením vzniká výsledný často materiální produkt. Žáci si uvědomují důležitost jednotlivých kroků pro konečný výsledek.
- *Tematická (námětová) řada* se soustředí na jedno téma, které hlouběji rozvíjí do dílčích námětů a ty výtvarně ztvárňuje. Tematická řada se při širším rozvoji dílčích námětů přibližuje výtvarnému projektu.

---

⁸¹ Srov. ŠOBÁŇOVÁ P. *Obsahová a metodická specifika projektového vyučování ve výtvarné výchově*. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4506-9. s. 57.

⁸² Srov. ROESELVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1997. ISBN 80-902267-2-8. s. 30.

⁸³ Srov. EXLER, Petr. *Využití projektové metody ve výtvarné výchově s artefietickými postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4620-2. s. 18.

- *Srovnávací řada* je nejnáročnějším typem výtvarné řady. Pro pedagoga však může být velkým přínosem, chystá-li se sledovat psychologické, vývojové, didaktické či typologické hledisko tvorby žáků.⁸⁴

V této kapitole jsou nastíněny možnosti komunikace kulturních institucí s institucemi vzdělávacími. Nejprve byly přiblíženy hrady a zámky, poté muzea a galerie a jejich spolupráce se školami. Existuje však i více způsobů, jak děti seznámit s památkami, kterým se věnovala třetí podkapitola. V závěru byly zmíněny možnosti komunikace památek skrze výtvarného pedagoga formou výtvarných projektů a výtvarných řad.

---

⁸⁴ Srov. ROESELLOVÁ, Věra. Řady a projekty ve výtvarné výchově. Praha: Sarah, c1997. ISBN 80-902267-2-8. s. 30-31.

3 Didaktické prostředky využívané při zprostředkování kulturních památek

V muzejní edukaci či ve výtvarné výchově se můžeme setkat s velkým množstvím didaktických prostředků využívaných při zprostředkování kulturních památek a kulturního dědictví. Spolu s rozvojem techniky a nových technologií se nabízejí nové možnosti zpracování a tvorby didaktických prostředků, a tím se rozšiřuje jejich nabídka.

3.1 Didaktický prostředek a jeho klasifikace

Muzejní edukace, stejně jako vyučovací hodina, má svůj cíl, kterého chceme dosáhnout. K naplnění předem stanovených výchovně vzdělávacích cílů nám mohou pomoci didaktické prostředky. Vymezením tohoto pojmu lze najít hned v několika publikacích.

Maňák považuje za didaktické prostředky „*všechny materiální předměty, které zajišťují, podmiňují a zefektivňují průběh výchovně vzdělávacího procesu. Jde o také předměty, které v úzké souvislosti s vyučovací metodou a organizační formou výuky napomáhají k dosažení výchovně vzdělávacích cílů.*“⁸⁵

Didaktické prostředky také definuje Janiš v publikaci *Slovník pojmů z obecné didaktiky* takto: „*V nejširším slova smyslu jsou didaktickými prostředky chápány všechny prostředky materiální (např. reálné předměty, jevy, názorné pomůcky, tabule aj.) a nemateriální (např. metody, organizační formy výuky aj.) povahy, které přispívají k celkové efektivitě vyučovacího procesu.*“⁸⁶

Ve *Školní didaktice* od autorů Zdeňka Kalhouse a Otty Obsta se můžeme setkat s vymezením didaktických prostředků jako prostředků, které pomáhají nejen učitelům, ale i žákům k dosažení stanovených výukových cílů. Autoři řadí k didaktickým prostředkům jak prostředky materiální (učebnice, výukové prostory, školní tabule, výpočetní techniku atd.), tak i prostředky nehmotné (např. vyučovací formy, metody výuky či didaktické zásady).⁸⁷

---

⁸⁵ MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3123-9. s. 50.

⁸⁶ JANIŠ, K. *Slovník pojmů z obecné didaktiky*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2006. ISBN 80-7248-352-8. s. 10.

⁸⁷ Srov. KALHOUS, Z.; OBST, O. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.

Mezi materiální didaktické prostředky patří zejména učební pomůcky, které Průcha definuje jako „tradiční označení pro objekty, předměty zprostředkující nebo napodobující realitu, napomáhající větší názornosti nebo usnadňující výuku“.⁸⁸ Řadí mezi ně materiální předměty (přírodniny, obrazy), dále například různá schémata či modely a také didaktickou techniku, do které patří auditivní, vizuální nebo technické pomůcky.⁸⁹

Učební pomůcky také definuje Josef Maňák v publikaci *Nárys didaktiky* jako materiální předměty, které učitelé využívají ve své výuce pro lepší osvojení vědomostí a dovedností žáků.⁹⁰

Klasifikace didaktických prostředků

V současnosti se v literatuře můžeme setkat s rozličným dělením didaktických pomůcek nebo prostředků. Například Otto Obst v knize *Obecná didaktika* uvádí sjednocující přehled didaktických prostředků:

- *učební pomůcky a školní potřeby* (V rámci této kategorie Obst rozlišuje ještě dvojí dělení. První dělení je na žákovské a demonstrační pomůcky, v druhém dělení rozlišuje učební pomůcky na vizuální, auditivní, taktilní a olfaktorické.),
- *přístroje didaktické a diagnostické techniky* (Do této kategorie autor zahrnuje různou techniku, např. techniku promítací, zvukovou, rozhlasovou, televizní, fotografickou apod.),
- *doplňující technické zařízení* (K této kategorii Obst řadí např. školní nábytek, tabule, různá nářadí či strojní a další zařízení),
- *výukové mikro a makroprostory* (Jak už z názvu kategorie vyplývá, spadají do ní zejména vyučovací prostory, klubovny, studijní centra, prostory stravování, výtvarné, pracovní či tělesné výchovy, prostory venkovní apod.)⁹¹

Klasifikací didaktických prostředků se věnuje i Oldřich Šimoník v publikaci *Úvod do didaktiky základní školy*. Vymezuje pojem materiální determinanty, které člení na:

---

⁸⁸ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8. s. 257.

⁸⁹ Srov. Tamtéž

⁹⁰ Srov. MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3123-9. s. 50.

⁹¹ Srov. OBST, Otto. *Obecná didaktika*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-244-5141-1. s. 133-134.

- školní budovu a její uspořádání,
- učební pomůcky,
- didaktickou techniku.

Všechny tři kategorie autor blíže specifikuje. Zaměříme se zejména na učební pomůcky a didaktickou techniku. Mezi učební pomůcky zařazuje například skutečné předměty, přírodniny, modely, různá zobrazení (obrazy, fotografie, grafy, schémata...), nosiče statických a dynamických obrazů, zvukové pomůcky, literární pomůcky nosiče počítačových programů (CD, diskety). K didaktické technice přiřazuje různé druhy tabulí – klasickou, magnetickou, plexitovou či flanelovou, dále přehrávače CD, magnetofony, sluchátka, projektory, videomagnetofony, televizory, počítače a počítačové sítě.⁹²

Petra Šobáňová se ve své publikaci *Muzejní edukace* řídí podle klasifikace Jana Malacha, který při dělení vycházel ze školního prostředí. Autorka se pokusila tuto klasifikaci uplatnit v muzejní edukaci. Malach rozlišuje materiální didaktické prostředky na:

- *učební pomůcky* (např. originální předměty, reálné skutečnosti, výukové programy či pořady...),
- *technické výukové prostředky* (auditivní, vizuální či audiovizuální technika, např. se může jednat o různé druhy projekce i s pomocí interaktivních tabulí),
- *organizační a reprografická technika* (kopírovací technika, školní rozhlas, videostudio, fotolaboratoř ad.),
- *výukové prostory a jejich vybavení* (standardní a specializované učebny),
- *vybavení učitele a žáka* (psací a kreslicí potřeby, notebooky, pracovní oděv atd).⁹³

U definic autorů popisujících didaktický prostředek si lze povšimnout, že se ve větší míře shodují na tomtéž. Za didaktické prostředky lze považovat materiální i nemateriální prostředky, které napomáhají učitelům k dosažení předem stanovených cílů a k efektivnímu průběhu vyučovacího procesu. Z výše zmíněných klasifikací didaktických prostředků vyplývá, že většina autorů se v jejich dělení částečně shoduje. Vždy se jedná o učební pomůcky, digitální technologie, pomůcky učitelů a žáků a další technická zařízení.

⁹² ŠIMONÍK, O. *Úvod do didaktiky základní školy*. Brno: MSD, 2005. ISBN 80-86633-33-0. s. 129-130.

⁹³ Srov. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, Památky (Fraus). ISBN 978-80-244-3003-4. s. 101.

3.2 Didaktické prostředky užívané nejen v muzejní edukaci

V této podkapitole budou představeny didaktické prostředky, které lze využít nejen v muzejní edukaci, ale také v hodinách výtvarné výchovy na základních školách. Přiblížení jednotlivých pomůcek je důležitým podkladem a inspirací pro tvorbu praktické části práce pro zprostředkování regionálního kulturního dědictví.

2.2.1. Učební pomůcky

První kategorií didaktických prostředků jsou učební pomůcky, které najdeme v repertoáru kabinetu každého výtvarného pedagoga na školách. Zahrnují **originální předměty a reálné skutečnosti**, mezi něž patří přírodniny v původním stavu či upravené, výtvary a výrobky lidí, jevy a děje. Tyto učební pomůcky však nenajdeme pouze ve školách, ale také v muzeích, kde se pro ně používá pojmu muzeálie. Spousta z nich se ocitla v muzeích právě z didaktických pomůcek nacházejících se ve školním prostředí.⁹⁴ Muzeálie by však neměla plnit pouze úlohu pomůcky pro výuku, ale pro společnost je důležitá i z hlediska kultury, historie a muzejní hodnoty. Aby vzdělávací pomůcky dosáhly pravého smyslu svého využití, měly by rozvíjet znalosti a dovednosti návštěvníků kulturního dědictví včetně jejich postojů a hodnot. Tím přispívají k rozvoji zodpovědnosti a vhodné péče o památky.⁹⁵

V muzejní edukaci lze využít téměř všechny druhy učebních pomůcek. Pomůcky se zaměřují na naše smysly od podnětů sluchových (nahrávky), čichových přes hmatové (stavebnice, statické modely) ke zrakovým (didaktické obrazy, fotografie, mapy, prezentace skrze didaktickou techniku). Využívají se také technické prostředky, např. interaktivní tabule, tablety, počítače, dataprojektory apod.⁹⁶

Substituty

Pokud z nějakého důvodu (velká či malá velikost, druh materiálu, ...) nemohou být originální předměty vystaveny, protože by hrozilo jejich znehodnocení, nahrazují je

---

⁹⁴ Srov. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, Památky (Fraus). ISBN 978-80-244-3003-4. s. 101-102.

⁹⁵ Srov. HAVLŮJOVÁ, Hana, Petr HUDEC a Martina INDROVÁ. *Památky nás baví*. Praha: Národní památkový ústav, 2015. ISBN 978-80-905631-6-2. s. 61.

⁹⁶ Srov. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, Památky (Fraus). ISBN 978-80-244-3003-4. s. 103.

substituty.⁹⁷ Waidacher uvádí, že mezi základní funkce substitutů patří nahrazování, zastoupení, upomínání, doplnění, používání a rozšíření. Při vystavování substitutů by se mělo dbát na jejich označení, aby je návštěvník muzea dokázal rozeznat od originálů a nedocházelo tak k mylným úsudkům. Substitut nedokáže plnit všechny hodnoty a působení na city návštěvníků jako samotný originál.⁹⁸ Z hlediska výuky však mohou být substituty užitečné, a to zejména díky možnostem dotyku exponátu.⁹⁹

Druh substitutu bychom měli volit podle stavu díla, který chceme nahrazovat. Dolák rozlišuje substituty do několika druhů. Jako první zmiňuje faksimilii, kterou označuje jako nejpřesnější napodobeninu originálu. **Faksimilie** je vytvořena moderními technologiemi a stejnými materiály jako původní dílo.¹⁰⁰ Nejčastěji se tento typ substitutů využívá u knih. S jejich vzácnými originály nejčastěji z důvodu poškození není možné volně listovat, naopak faksimile knihy tuto činnost umožňuje.¹⁰¹

Kopie znamená přesné zopakování původního díla, nejčastěji obrazu či sochy, za použití stejné, nebo podobné techniky a materiálu. Rozdílem je však jiný autor díla.¹⁰²

Pro rozmnožení originálu se využívá **reprodukce** díla. Může se využívat i odlišná technika či materiál. Nejčastěji se jedná o fotografie obrazů či soch.¹⁰³

Otiskneme-li originál díla do měkkého materiálu a odlijeme ho za použití slepé formy, hovoříme o **odlitcích** díla. Materiál vytvořené kopie je odlišný od původního předmětu a také se liší povrchovou úpravou či vzhledem, který lze náležitým opracováním napodobit.¹⁰⁴

---

⁹⁷ Srov. DOLÁK, Jan. *Muzeologie pro nemuzeology*. Bratislava: Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o.z., 2019. ISBN 978-80-89881-15-4. s. 20

⁹⁸ Srov. WAIDACHER, Friedrich. *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava: Slovenské národné muzeum, 1999, ISBN 80-8060-015-5. s. 114.

⁹⁹ Srov. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, Památky (Fraus). ISBN 978-80-244-3003-4. s. 104.

¹⁰⁰ Srov. DOLÁK, Jan. *Muzeologie pro nemuzeology*. Bratislava: Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o.z., 2019. ISBN 978-80-89881-15-4. s. 21.

¹⁰¹ Srov. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, Památky (Fraus). ISBN 978-80-244-3003-4. s. 104.

¹⁰² Srov. WAIDACHER, Friedrich. *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava: Slovenské národné muzeum, 1999, ISBN 80-8060-015-5. s. 114.

¹⁰³ Srov. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, Památky (Fraus). ISBN 978-80-244-3003-4. s. 104.

¹⁰⁴ Srov. WAIDACHER, Friedrich. *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava: Slovenské národné muzeum, 1999, ISBN 80-8060-015-5. s. 114.

Rekonstrukce předmětu se využívá tehdy, nedochovalo-li se dílo celé nebo jeho určitá část. Taková díla se zhotovují na základě druhotných dokumentů (popisujících vzhled, ilustrací) nebo z jejich dochovaných částí buď v původní velikosti, nebo v jiném měřítku.¹⁰⁵

Substituty napodobující vnější vzhled originálu, při jejichž tvorbě se však nehledí na použití stejného druhu materiálu či postupu výroby, se nazývají **imitace**.¹⁰⁶

Replikou rozumíme volné napodobení předmětu, při jehož tvorbě může autor využívat stejnou, nebo podobnou techniku, zhotovit dílo ze stejného, podobného i jiného materiálu, než je originál. Rozměry repliky mohou být stejné, nebo odlišné a pojetí díla se nemusí vždy shodovat.¹⁰⁷

Modely jsou zmenšená trojrozměrná díla, která dodržují náležitosti originálního předmětu – materiál, formu, strukturu, funkci apod. Pro vnější napodobeninu v jiném měřítku se využívá pojmu **maketa**.¹⁰⁸

Muzejní kufřík

Jak již vypovídá sám název této pomůcky, jedná se opravdový kufřík, který obsahuje široké spektrum pomůcek sloužících k lepšímu pochopení, porozumění a komunikaci s výtvarnými díly. Jednotlivé předměty v kufříku musí dosahovat určité kvality a být v souladu s tématem a výchovně-vzdělávacími cíli edukačního programu. Z tohoto důvodu je na tvorbě muzejního kufříku vhodná mezioborová spolupráce muzejního pedagoga a kurátora. V muzejním kufříku mohou být uloženy jak originály (které však nejsou součástí muzejních sbírek), tak substituty, repliky či modely sbírkových děl, dále textové nebo obrazové dokumenty a nástroje, přístroje sloužící k bádání, např. lupa, mikroskop aj.) Kromě ukazování předmětů pracují kufříky s tzv. hands-on metodou, která je založena na manipulaci s předměty.¹⁰⁹

---

¹⁰⁵ Srov. WAIDACHER, Friedrich. *Průručka všeobecné muzeologie*. Bratislava: Slovenské národné muzeum, 1999, ISBN 80-8060-015-5. s. 114-115.

¹⁰⁶ Srov. DOLÁK, Jan. *Muzeologie pro nemuzeology*. Bratislava: Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o.z., 2019. ISBN 978-80-89881-15-4. s. 21.

¹⁰⁷ BENEŠ, Josef. *Muzeologický slovník*. Praha: Národní muzeum v Praze, 1978, s. 126.

¹⁰⁸ Srov. WAIDACHER, Friedrich. *Průručka všeobecné muzeologie*. Bratislava: Slovenské národné muzeum, 1999, ISBN 80-8060-015-5. s. 115.

¹⁰⁹ Srov. MERTOVIÁ, Soňa. *Muzejní kufřík: metodická příručka* [online]. [cit. 2023-01-08]. Dostupné z: http://www.mcmp.cz/fileadmin/user_upload/vzdelavani/metodicke_texty/METODIKA_KUFRIK.pdf. s. 3

Kufříky bývají tematicky uspořádané podle zájmu a záměru vzdělávacích institucí – téma umělce, tematická výstava, slohové období nebo technologie. Velký rozmach této pomůcky započal s vývojem muzejní a galerijní pedagogiky od 40. let 20. stol. Velkou evropskou institucí se pro rozvoj tzv. pedagogických kufříků stalo Centre G. Pampidou v Paříži, v jehož dětském centru využívají kufříky zaměřené technologicky – kufřík s tématem barev, s pomůckami pro keramiku, modelování apod.¹¹⁰

Muzejní kufříky neplní svoji úlohu pouze v muzeích. Mohou je využívat i pedagogové předškolního a školního vzdělávání a pracovat s nimi v hodinách výtvarné výchovy či práci s kufříkem připravit žáky na následující exkurzi do muzea.¹¹¹ Dalším místem, kde kufříky naleznou své uplatnění, mohou být v zařízeních volného času nebo v zařízeních poskytující sociální služby (denní stacionáře, domovy seniorů). Klienti těchto zařízení jsou aktivizováni a motivováni pro návštěvy kulturních institucí.¹¹²

Textové pomůcky

Textové pomůcky jsou další variantou učebních pomůcek, které pomáhají návštěvníkovi k lepšímu porozumění a k získání základních informací. V tradičním pojetí jimi rozumíme různé průvodce, katalogy, brožury a publikace. Mají však i podobu pracovních listů.¹¹³

Mrázová popisuje **pracovní listy a pracovní sešity** vážící se k výstavě či expozici jako tištěný dokument zpracovaný muzejním/galerijním pedagogem či dalšími pracovníky muzea pod jeho vedením. Návštěvníci dostávají tento materiál k dispozici pro snadnější porozumění, doplnění či oživení expozice, výstavy.¹¹⁴ Pracovní listy lze rozdělit na pracovní listy pro práci s lektorem, které jsou kratšího rozsahu, jelikož potřebné informace k práci s pracovním listem či o expozici/výstavě se návštěvník dozví od lektora, a na samoobslužné pracovní listy. Ty mohou mít formu od jednostránkového pracovního listu po tenčí brožuru. Nepočítají

---

¹¹⁰ Srov. HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizujících programů na výstavách*. Brno]: CERM, 1998. ISBN 80-7204-084-7. s. 79.

¹¹¹ Srov. Tamtéž. s. 79.

¹¹² Srov. MERTOŮVÁ, Soňa. *Muzejní kufřík: metodická příručka* [online]. [cit. 2023-01-08]. Dostupné z: http://www.mcmp.cz/fileadmin/user_upload/vzdelavani/metodicke_texty/METODIKA_KUFRIK.pdf. s.3-5

¹¹³ Srov. ŠOBÁNOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, Památky (Fraus). ISBN 978-80-244-3003-4. s. 105.

¹¹⁴ Srov. MRÁZOVÁ, Lenka. *Tvorba pracovních listů: metodický materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013, ISBN 978-80-7028-403-2. s. 5.

s komentářem lektora, proto obsahují zadání úkolů, informace o dílech, výstavě, expozici i klíč ke správnému řešení úkolů a otázek. Nechybí ani slovníček pojmů.¹¹⁵

Pracovní listy se tvoří i podle zaměření na jejich uživatele. Nejčastější cílovou skupinou jsou děti, převážně školní skupiny. Pro děti a jejich rodiče či prarodiče jsou tvořené tzv. rodinné pracovní listy. Najdeme však i pracovní listy určené pro dospělého návštěvníka, který si chce ověřit své znalosti a dovednosti. Věk uživatele ovlivňuje podobu pracovního listu, jeho jazyk, obsah, formu apod.¹¹⁶ V současné době je tištěná podoba materiálů často nahrazována digitálními technologiemi, které stále víc nabývají na oblibě – využívá se tabletů, interaktivních tabulí, projekcí aj.¹¹⁷

2.2.2. Technické výukové prostředky

Technika se rozvíjí neustále a velmi rychlým tempem. Je nám nabízeno čím dál širší spektrum využití technických prostředků k edukaci. Děti vyrůstají v době rozvoje technologií, setkávají se s nimi od útlého věku, proto je vnímají jako běžnou součást života a přijde jim přirozené je i k edukaci využívat.

Na tento rozvoj reagují i kulturní instituce a ke zprostředkování kulturního dědictví je využívají. Jedná se zejména o tablety, audioprůvodce, dotykové obrazovky, informační kiosky, videohry, GPS navigace, sociální sítě, webové stránky, mapové servery, mobilní aplikace a QR kódy.^{118 119} Návštěvník však pokaždé nepředpokládá, že by při návštěvě muzea či galerie využíval tyto technologie. Zahraniční výzkumy například ukazují nevoli rodičů s dětmi moderní technologie při návštěvě využívat nebo jen v minimálním množství.¹²⁰

---

¹¹⁵ Srov. ŠOBÁŇ, Marek, David HRBEK a Vladimír HAVLÍK. *Škola muzejní pedagogiky 6: metodický materiál*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, ISBN 978-80-244-1871-1. s. 37-38.

¹¹⁶ Srov. MRÁZOVÁ, Lenka. *Tvorba pracovních listů: metodický materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013, ISBN 978-80-7028-403-2. s. 5.

¹¹⁷ Srov. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Využití digitálních technologií v muzejní prezentaci a edukaci*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2019, ISBN 978-80-7028-522-0. s. 10.

¹¹⁸ Srov. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav, 2015, ISBN 978-80-7480-028-3. s. 81-87.

¹¹⁹ Srov. HUDEC, Petr. *Pomůcky pro realizaci edukačních aktivit v památkách zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav, 2016, ISBN 978-807480-067-2. s. 68-74.

¹²⁰ Srov. Muzea a nové technologie. *Věštník* [online]. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2023/1, [cit. 2023-04-09]. ISSN 2464-7837. Dostupné z: https://www.cz-museums.cz/UserFiles/file/2023/Vestnik/1_2023_komplet_mensi.pdf. s. 12.

Klasifikaci technických zařízení se věnuje Šobáňová v knize *Využití digitálních technologií v muzejní prezentaci a edukaci* následovně:

- počítače, notebooky, tablety,
- PC příslušenství, komponenty a software (různé typy monitorů, sluchátka a mikrofony, herní ovladače, grafické tablety, skenery, webkamery, ...);
- elektronika (dataprojektory, audio a video technika, reproduktory, fotorámečky, čtečky, 3D televize, LED, LCD nebo plazmové obrazovky, fotoaparáty a kamery, MP3 nebo MP4 přehrávače, DVD technika, audiosystémy, ...);
- speciální projekční technika (projektory pro 3D projekci, videomapping, holografie, „Pepper’s ghost“ efekt, ...);
- audioguidy, videoguidy, mobilní telefony,
- další technika související s prezentací sbírkových předmětů podléhajících zvláštní ochraně, jako např. klimatizace a ventilátory, nebo s provozem veřejně přístupných prostor.¹²¹

Využití vybraných technických zařízení

Tablety prostřednictvím nainstalované aplikace lze využívat jako samostatné průvodce v galerii či muzeu. Mohou být také zapojeny jak do animačních programů, tak do hodin výtvarné výchovy, jelikož nabízí široké uplatnění při práci se zvukem, videem či obrazem.¹²² Svůj přínos mají také při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, například na nich lze přehrávat videa se znakovou řečí pro žáky se sluchovým postižením. Hudec také uvádí úskalí využívání tabletů, a to zejména v exteriéru – zapůjčení drahého přístroje návštěvníkovi, dobíjení baterie tabletu pro neobjednané hosty a špatná viditelnost obrazovky na slunci.¹²³

Informační kiosky jsou terminály založené převážně na dotykové obrazovce, umístěné na přístupných místech pro návštěvníky (v expozici, u vstupu/v hale muzea apod.) Primární funkcí kiosků je předávání informací návštěvníkovi o muzeu, expozici, pohybu po památce

---

¹²¹ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Využití digitálních technologií v muzejní prezentaci a edukaci*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2019, ISBN 978-80-7028-522-0. s. 11-12.

¹²² Srov. UHL SKŘIVANOVÁ, Věra a Monika PLÍHALOVÁ, ed. *Didart: edukační přístupy ve výtvarné výchově*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2020. ISBN 978-80-261-0897-9. s.19.

¹²³ Srov. HUDEC, Petr. *Pomůcky pro realizaci edukačních aktivit v památkách zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav, 2016, ISBN 978-807480-067-2. s. 82-83.

a zprostředkování dalšího digitálního obsahu (fotografie muzejních sbírek, digitální dokumenty...) Kiosek je často kombinovaný s audioprůvodcem.¹²⁴

Audioprůvodce patří k velmi využívaným pomůckám jak v muzeu, galerii, tak i na hradech a zámcích. Návštěvník si pouští jednotlivé nahrávky komentující část expozice či stavby podle toho, kde se nachází. Každá nahrávka má své číslo a návštěvník se může orientovat podle mapy. Nahrávky mohou být v několika jazycích, proto je tato pomůcka vhodná i pro návštěvníky s odlišným mateřským jazykem. Hudec upozorňuje na dodržování hygienických norem sluchátek, proto některé instituce upřednostňují využívání vlastního mobilního telefonu návštěvníka se sdílenými nahrávkami expozice.¹²⁵

Chytré mobilní telefony neboli **smartphony** jsou dnes samozřejmostí a díky tomu jsou častěji využívány v muzeích, galeriích i při zprostředkování kulturního dědictví. Kromě náhrady audioprůvodce je lze využít k prezentaci dalšího edukačního obsahu muzea zpřístupněného pomocí QR kódu, obsahu na uložišti (webové stránky, sociální sítě apod.).¹²⁶ Návštěvníci se mohou seznámit s památkami či expozicemi také formou **videoher**.

Projekční technika zastupuje velkou část prostředků věnující se prezentaci umění. Jednou u nich je videomapping založený na projekci v exteriéru, nejčastěji na budovách. Jedná se o tzv. „site specific“ – projekce je určená pro konkrétní místo. Při videomappingu je zapotřebí tma, speciální software a výkonné projektory umožňující využít i 3D efekty. Lze ho využít i v interiéru budovy, kde se můžeme setkat s různými druhy projekcí – běžná projekce, 3D projekce se speciálními brýlemi i bez nich, projekce založená na nových médiích a projekce počítačové 3D simulace (hologram či tvorba „paper’s ghost“ efektu).¹²⁷

Muzea, galerie, hrady, zámky a další památky se prezentují také na internetu prostřednictvím svých **webových stránek** nebo na **sociálních sítích** – např. Facebook, Instagram, YouTube, Vimeo. Na webových stránkách jsou uveřejněny základní informace o instituci, památce – její stručná historie, návštěvní řád, plánky budov a zahrad, fotografie apod. Skrze ně i přes sociální sítě instituce informují návštěvníky o aktuálně konaných

---

¹²⁴ Srov. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Využití digitálních technologií v muzejní prezentaci a edukaci*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2019, ISBN 978-80-7028-522-0. s. 12.

¹²⁵ Srov. HUDEC, Petr. *Pomůcky pro realizaci edukačních aktivit v památkách zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav, 2016, ISBN 978-807480-067-2. s. 81-82.

¹²⁶ Srov. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Využití digitálních technologií v muzejní prezentaci a edukaci*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2019, ISBN 978-80-7028-522-0. s. 12.

¹²⁷ Srov. Tamtéž. s. 13.

výstavách, akcích, workshopech apod. Některé instituce nabízejí na svých stránkách i virtuální prohlídky.

Rok 2020 s sebou přinesl těžkou dobu pro památky, muzea i galerie, návštěvníků bylo poskromnu a instituce bývaly střídavě uzavřené z důvodu pandemie koronaviru. Za této situace nastal velký rozmach ve využití internetu a sociálních sítí kulturními institucemi, aby alespoň touto cestou zpřístupnili potencionálním velkým i malým návštěvníkům své prostory, například virtuální prohlídkou, či muzejní, galerijní animací formou pracovních listů či videí. Galerie i muzea začaly na své webové stránky pro děti umisťovat pracovní listy, které reagovaly na výstavy a malí návštěvníci se tak s nimi mohli seznámit a zapojit se do výtvarných aktivit z domova. Z aktivních galerií můžeme uvést například Národní galerii Praha, která pořádala tematické výzvy členěné na *Umění být doma* a *Umění být venku*, Galerie moderního umění v Hradci Králové zveřejňovala pracovní listy inspirované výtvarnými díly s názvem *Obrazárna* a také náměty na výtvarné aktivity pojmenované *Výtvarný nápadník*. Lektori z Muzea umění Olomouc a Arcidiecézního muzea vytvořili cyklus videí *EDU na drátě*, jejichž prostřednictvím předávají podněty k výtvarné činnosti dětí. Součástí videí jsou i pracovní listy. Podobným námětům k výtvarným pracím se také věnovala Alšova jihočeská galerie, Moravská galerie v Brně aj. Nelze také opomenout projekt, který v této době vznikl z iniciativy kolektivu katedry výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci pod vedením Petry Šobáňové – *Bez názvu. Nedatováno*. Na svých webových stránkách nabízejí různé náměty na výtvarnou tvorbu včetně tvorby digitální, sekci muzeum z pokoje, edukativní videa doplněná o znakovou řeč apod. Několik materiálů také nalezneme v ukrajinštině. Aktuálně se na tvorbě obsahu podílejí i partnerské instituce.

Covidová doba s sebou přinesla i pozitiva ve smyslu zveřejňování a rozšiřování digitálního obsahu muzeí a galerií, ke kterým by se návštěvník jen tak nemohl dostat. Díky digitalizaci nám jsou přístupná díla z galerií po celém světě. Zájem o virtuálního návštěvníka si uvědomuje i Rijksmuseum, které se i v současné době věnuje online prostoru. Pokračují s projektem *Stories*, který se snažil díla zprostředkovat skrze jejich příběhy.¹²⁸ Na svých webových stránkách nabízejí různé kategorie „příběhů“ (*holandští mistři, mistrovská díla, tematické prohlídky...*), které může návštěvník shlédnout podle svého zájmu.¹²⁹

---

¹²⁸ Srov. Muzea a nové technologie. *Věštník* [online]. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2023/1, [cit. 2023-04-09]. ISSN 2464-7837. Dostupné z: https://www.cz-museums.cz/UserFiles/file/2023/Vestnik/1_2023_komplet_mensi.pdf. s.12.

¹²⁹ Srov. Stories: Discover the series of the Rijksmuseum. *Rijksmuseum* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.rijksmuseum.nl/en/stories?filter=Exhibitions>

Zajímavý projekt *The Lens* s využitím moderních technologií vytvořilo australské muzeum AMCI. The Lens je kolečko z tvrdého kartonu obsahující **NFC čip**, na který si návštěvník „sbírá“ umělecká díla z muzea, která ho zaujala. Vytváří si tak svoji vlastní sbírku, ke které se může znovu vracet a prohlédnout si ji z pohodlí domova na počítači skrze web AMCI. Hlavní myšlenkou projektu je zapojení více smyslů během prohlídky muzea, čímž si návštěvník uchová svoje dojmy déle v paměti.¹³⁰ Propojení více smyslů při učení propagoval již Jan Amos Komenský.

Virtuální (VR) a rozšířená realita (AR) je jednou, ze stále se rozvíjejících oblastí digitálních technologií využívaných v muzeích, galeriích, památkách a dalších objektech. Nabízí pro návštěvníky nové úhly pohledu, které by bez ní vidět nemohli. Pomocí virtuální a rozšířené reality je například možné nahlédnout pod povrch malby nebo poskytnout nové a neobvyklé pohledy na architekturu a muzejní objekty. Tyto technologie umožňují sestavit expozice přímo pro konkrétní návštěvníky daného věku od těch nejmenších, přes dospělé laiky až k odborné společnosti. Jako příklad využití VR lze uvést projekt virtuální podoby Svatováclavského návrší, palác biskupa Zdíka v době 12. století.¹³¹ Tvorbou VR a AR se zabývá společnost TastyAir, která vytvořila již interaktivní kiosky litoměřického biskupství, kde návštěvníci mohou shlédnout digitalizaci 3D modelu kostela, jeho fresek. Služby společnosti také využilo Židovské muzeum v Praze k výstavě *Tajemství půdy* pro 3D animace objektů. Aplikaci s rozšířenou realitou si nechalo zhotovit turistické informační centrum v Brně, pomocí níž se návštěvníci seznamují s památkami města nejen informační, ale i zábavnou formou.¹³²

2.2.3. Výukové prostory a jejich vybavení, vybavení pedagoga

Při konání animačního programu v muzeu, galerii či památce jsou využívány prostředky a materiály, se kterými vždy nelze pracovat přímo v expozici. K tomu jsou určeny speciální výukové prostory (učebny, ateliéry, technické herny apod.). Samostatná výuková místnost však není samozřejmostí každé instituce, naopak mnoho muzeí a galerií speciální výukový prostor

---

¹³⁰ Srov. The Lens: Explore, collect, discover. *AMCI* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.acmi.net.au/lens/>

¹³¹ Srov. Virtuální realita v Olomouci. *Věstník* [online]. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2022/1 [cit. 2023-04-09]. ISSN 2464-7837. Dostupné z: https://www.cz-museums.cz/UserFiles/file/2022/Vestnik%20/1_2022_komplet_mensi.pdf. s. 31.

¹³² Srov. Vytváříme aplikace s virtuální a rozšířenou realitou na míru. *Tasty air* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://tastyair.cz/>

nemají. Některé instituce mají tak alespoň zřízené aktivní zóny, studijní či interaktivní koutky přímo v expozici. Ať už bude mít instituce speciální učebnu, ateliér, dílnu či laboratoř, měla by být dobře vybavená jednak nábytkem (stoly, židle, skřínky...), technikou (počítač, audiovizuální technika, internet...), tak i materiálně (výtvarné a jiné pomůcky potřebné k animačnímu programu).¹³³

Ať už máme na mysli muzejního či školního výtvarného pedagoga, oba by měli disponovat širokou škálou prostředků potřebných pro svoji činnost. Nejširší spektrum pomůcek by měl mít z oblasti výtvarné kultury (kreslířské, malířské, grafické prostředky...). Může ke své práci taky využívat prostředky z hudebního, dramatického nebo literárního oboru. S rostoucím vývojem techniky by na ni neměl zapomínat ani pedagog, a proto by měl do své práce zařadit i technické pomůcky (počítače, tablety, uložiště, internet, aplikace...). Nesmíme zapomenout na ochranné pomůcky při práci, například pracovní oděv, obuv apod.

Muzejní, galerijní či výtvarní pedagogové mají k dispozici široké spektrum didaktických prostředků, které mohou ve své práci v muzeu, galerii, ve školách nebo ateliérech využívat. V této kapitole byl sepsán stručný přehled učebních pomůcek (substituty, kopie, modely, muzejní kufřík, textové pomůcky...), technických pomůcek (tablety, počítače, smartphony a mobilní aplikace, projekční technika, využití internetu...) a také výukové prostory s jejich vybavením včetně vybavení pedagoga. Záleží na pedagogovi, které didaktické prostředky se rozhodne použít. Výběr prostředků by měl být v souladu s tím, jakého cíle chce dosáhnout a také se zaměřením instituce či památky, se kterou pracuje.

---

¹³³ Srov. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, Památky (Fraus). ISBN 978-80-244-3003-4. s. 107.

Praktická část

„Fantazie je semínkem tvořivosti, tvořivost je hybnou silou pokroku a pokrok je živinou pro fantazii.“

Zdeněk Hanka

Praktickou část práce tvoří návrh výtvarné řady a jejích dílčích výtvarných aktivit. Výtvarná řada je zaměřena na zprostředkování regionálního kulturního dědictví zámku Nové Hrady žákům 1. stupně základní školy, konkrétně pro 3. ročník. Všechny aktivity spojuje jedno téma – zámek Nové Hrady, rokokový skvost v České republice.

Výtvarná řada je vyzkoušena na Základní škole v Proseči, která se nachází 7 km od Nových Hradů. Většina dětí navštěvující zmíněnou základní školu pochází přímo z Proseče. V některých okolních vesnicích se nacházejí malotřídní základní školy, z nichž žáci přecházejí na 2. stupeň právě do prosečské školy. Při tvorbě výtvarné řady jsem se zamýšlela, zda žáci už někdy zámek navštívili nebo ne. Ačkoli se může zdát, že většina žáčků zámek nacházející se v jejich blízkosti navštívila, opak byl pravdou. Zjištěním bylo, že zámek navštívila cca ¼ žáků třídy. Vnímání a přemýšlení o regionálním kulturním dědictví formuje osobnost člověka, zejména jeho hodnoty a postoje, proto považuji za důležité tuto nedalekou památku žákům přiblížit.

Výtvarná řada je koncipována do 6 dílčích lekcí, které se vztahují ke starému hradu, zámku a jeho zahradám a k osobnosti hraběte Jana Antonína Harbuval de Chamaré. Výtvarné aktivity jsou navrženy do jedné nebo dvou vyučovacích hodin a obsahují mezipředmětové vztahy. Závěrem výtvarné řady je uspořádání výstavy žakovských prací, na kterých budou seznámeni s pojmem vernisáž a s jejím průběhem. Z důvodu sezónní otevírací doby zámku byla výtvarná řada vyzkoušena v místě základní školy. Součástí praktické části diplomové práce je však i návrh možných aktivit realizovaných přímo v areálu zámku Nové Hrady.

4 Charakteristika 1. stupně Základní školy Proseč

Základní škola v Proseči je situována na okraji západní strany města. Její budova svým půdorysem připomíná digitální číslici 4. Pro 1. a 2. stupeň jsou vyhrazeny samostatné části propojené průchozí chodbou se společnou školní jídelnou, knihovnou a technickými dílnami. V budově 1. stupně je umístěno 6 kmenových tříd, sborovna, dvě místnosti pro školní družinu, učebna pro výuku školních kroužků a poradna školní psycholožky. K budově 2. stupně je připojena městská hala, kterou využívají všichni žáci školy k výuce tělesné výchovy a konají se tam i sportovní kroužky. Školní areál disponuje prostorem pro různorodé využití při výuce i k trávení volného času. Žáci spolu s pedagogy mohou využívat sportovní část areálu s multifunkčním hřištěm pro míčové hry, běžeckou dráhou, workoutovým hřištěm a prolézačkami, dále venkovní učebnu a areál pro hasičský kroužek.

Celkem 1. stupeň navštěvuje 127 žáků soustředěných do pěti ročníků, z nichž jsou kromě paralelních 5. ročníků všechny po jedné třídě. Výuku v těchto třídách zajišťují převážně třídní učitelé, od 3. třídy výš již dochází vyučovat pedagogové 2. stupně (zejména na anglický jazyk, dále na přírodovědu a hudební výchovu). Vedení školy se spolu s pedagogy snaží o individualizaci výuky. Podle potřeby tříd jsou zavedeny buď tandemové hodiny, nebo je třída na hlavní předměty (např. český jazyk, anglický jazyk) rozdělena na 2 skupiny po menším počtu žáků. Pedagogové zastávají citlivý přístup k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Zájmy školy také zahrnují i podporu nadaných žáků formou kroužku Koumáků, který je zaměřen na tři oblasti – literární (tvůrčí psaní, kreativní práce s textem), přírodovědnou (pokusy, zajímavosti z přírodovědné oblasti) a logickou oblast (rozvoj matematických a logických schopností). Žáci si vybírají podle svého zájmu a zaměření.

Škola svým žákům zajišťuje širokou nabídku zájmových kroužků. Snaží se je rozvíjet po všech stránkách osobnosti, což by nebylo možné bez podpory a vstřícného přístupu vedení školy ke svým zaměstnancům. Pedagogové tak mají chuť a energii pro zajišťování vzdělávacích akcí a projektových dnů pro žáky.

5 Zajištění a způsob výuky výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ Proseč

Výuka výtvarné výchovy je zastoupena v každém ročníku na 1. stupni, avšak s jinou časovou dotací. V 1., 2. a 4. ročníku mají žáci výuku výtvarné výchovy jednou za týden, ve 3. a 5. ročníku dvakrát týdně. Ve 4. ročníku je z důvodu možnosti náročnější tvorby a práce v hodině uzpůsobena výuka výtvarné výchovy na 2 hodiny týdně jednou za 14 dní, tedy podle střídání sudého/lického týdne. Toto řešení se mi líbí, s žáky je možné pracovat na náročnějším tématu, více ho propracovat, vyzkoušet náročnější techniky. Avšak i v tomto řešení vidím úskalí, a tím jsou různé prázdniny, akce, ředitelská volna. Pokud vyjdou na den či týden, ve kterém je zvolena výuka výtvarné výchovy, žáci o ni přijdou. Vše ale záleží na učiteli, jak s tím naloží. Výuku jedné hodiny výtvarné výchovy za týden považuji za nedostačující, avšak je nutné se řídit Rámcovým vzdělávacím programem.

Výtvarnou výuku na 1. stupni realizují zejména třídní učitelé ve svých kmenových třídách. Na 1. stupni se nenachází specializovaná učebna, která by byla vybavena výtvarnými pomůckami. Základní výtvarné pomůcky si nosí každý žák sám (tužky, gumu, štětce, akvarelové barvy, kelímek na vodu, podložku, hadřík, voskovky), další pomůcky (tempery, pastely, barevné papíry, čtvrtky, anilinové akvarelové barvy apod.) či jiné materiály (tavné lepicí pistole, provázky aj.) dokupuje učitel podle potřeby a svého záměru práce. Za velmi nevyhovující považuji umyvadlo, které je jen jedno na celou třídu – mělké, umístěné v rohu, pouze se studenou vodou. Žáci dlouho čekají, než se vystřídají při úklidu svého pracovního místa, pomůcek a než si umyjí špinavé ruce. Také bych doporučila pořídit stojany na sušení výkresů. Aktuálně schnou výkresy na zemi na koberci v zadní části třídy. Samozřejmě záleží na finančních možnostech školy.

Základní škola Proseč se nachází v blízkosti města Litomyšl. Jak již bylo psáno v teoretické části práce, Městská galerie Litomyšl pořádá pro žáky základních škol edukační programy k výstavám a výtvarné dílny. Škola však této možnosti nevyužívá, což vidím jako negativum.

6 Charakteristika žáků 3. třídy

Výtvarné aktivity byly vyzkoušeny ve 3. třídě. Navštěvuje ji dvacet žáků - 11 chlapců a 9 dívek. Věk dětí se pohybuje od 9 do 10 let. Ve třídě se nachází jeden chlapec s IVP, který má přiřazenou dopomoc asistentky pedagoga, jež je nápomocná i ostatním žákům. Chlapci jsou převážně sportovně zaměřeni, navštěvují různé sportovní kroužky nabízené školou (sportovní hry, hasičský kroužek, florbal atd.).

Komunikace se třídou probíhá velmi dobře, lze se s nimi na všem domluvit, jsou komunikativní, sdílní, aktivní. V letošním školním roce do třídy přišli dva noví žáci, jeden od začátku školní roku z důvodu opakování ročníku, druhý přestoupil v průběhu 1. pololetí z jiné školy. Mezi těmito žáky je vidět patrná rivalita, pošťuchování, nelibost. Z rozhovoru s paní třídní učitelkou vyplynulo, že tato situace trochu narušila atmosféru a klima třídy, ale stále na zlepšení komunikace a vztahů mezi žáky pracují a daří se jim.

S touto třídou se pracovalo v celku dobře. Žáci jsou převážně snaživí, avšak mezi nimi pozorují značné rozdíly. Někteří žáci pracují po celou hodinu, jsou pečliví, úkol splní, nepotřebují doplnit žádné informace k tvorbě výtvarného zadání. Jejich protipólem jsou žáci, kteří splní výtvarné zadání během několik minut a mají hotovo. Další skupinu tvoří žáci, jež v první části hodiny s nadšením pracují a v druhé části je jejich pozornost roztěkaná, zajímají se o práce jiných a opustila je chuť svoji práci dokončit. Poslední skupinkou jsou žáci, kteří svému výtvarnému výkonu nedůvěřují, podceňují svoji práci, jsou k sobě kritičtí a čekají na povzbuzení. Myslím si, že je důležité již od počátku u dětí pěstovat takový postoj k výtvarné práci, že vše má svoji hodnotu, jedná se o osobité vyjádření autora, jeho myšlenek, pocitů a nerozlišovat dílo či výtvary na pěkné a nepěkné. Každý z nás preferuje jiný styl tvorby, ne všechny se nám zamlouvají. To však neznamená, že styl, co nás nezaujme, nelíbí se nám, je nehodnotný, neocenitelný. Z mého hlediska postoj líbí/nelíbí poté odrazuje žáky od výtvarné a tvořivé práce.

Ve třídě během výtvarné tvorby panovala vcelku pracovní atmosféra, některé děti si potřebovaly udělat pauzy u práce, jiné potřebovaly doplnit motivaci či nabídnout možnosti dalšího postupu v tvorbě. Většina žáků pracovala s chutí a nadšením.

7 Výtvarná řada

Téma (název) výtvarné řady: *Po stopách hledače pokladů Jana Antonína Harbuval de Chamaré*

Hlavní cíle výtvarné řady:

- Zprostředkování regionálního kulturního dědictví žákům.
- Žáci si osvojí vědomosti o zámku v Nových Hradech.
- Žák prostřednictvím jednotlivých výtvarných aktivit rozvíjí svoji kreativitu, tvořivost, smysl pro originalitu.
- Žák si uvědomí hodnotu regionálního kulturního dědictví.

Jednotlivé aktivity realizované na základní škole:

1. Jak asi mohl vypadat starý hrad?
2. Po stopách hledače pokladů – hraběte Jana Antonína Harbuval de Chamaré.
3. Co se ukrývá pod starým hradem?
4. Navrhujeme novou zahradu.
5. Nezabloudíš?
6. Vítejte v galerii.

Návrh aktivit realizovaných na zámku v Nových Hradech

1. Jak to bylo dřív a jak je to dnes?
2. Příběhy klobouků
3. Zahrada našimi smysly

Mezipředmětové souvislosti: český jazyk a literatura, přírodověda

U jednotlivých aktivit jsou rozepsány mezipředmětové vztahy s uvedením konkrétního tématu učiva objevujícím se ve školním vzdělávacím programu Základní školy Proseč.

7.1. Jak asi mohl vypadat starý hrad?

Pro úvodní hodinu týkající se zámku v Nových Hradech jsem zvolila aktivitu zaměřující se na jeho předchůdce – starý hrad. Obě stavby spolu velmi úzce souvisí, pozůstatky starého hradu se nachází v těsné blízkosti zámku, v areálu anglického parku. Nikdo dosud nezná pravou podobu hradu, nedochovaly se o ní žádné dokumenty, fotografie, nákresy či zprávy. Tato situace vybízí k zapojení fantazie a představivosti.

Cílová skupina a počet žáků: 3. třída, 20 žáků

Doba realizace: 2x 45 minut

Metody: rozhovor, výklad, samostatná práce

Mezipředmětové vztahy: přírodověda (regionální památky, události, okolní krajina)

Pomůcky a prostředky: prezentace PowerPoint, počítač s interaktivní tabulí, čtvrtky A3, kreslicí potřeby, akvarelové barvy (obyčejné/anilinové)

Výukové cíle:

- Žák svými slovy stručně popíše zámek v Nových Hradech.
- Žák si uvědomuje hodnotu regionálního kulturního dědictví.
- Žák navrhne podobu starého hradu v Nových hradech a výtvarně ji zpracuje akvarelem.

Motivace:

Jako motivaci jsem zvolila postupné odkrývání detailu zámku pomocí prezentace v PowerPointu. Tím žáci zjistili, jaké téma nás bude v hodině čekat. Následoval rozhovor s žáky a krátké povídání o zámku.

Scénář výtvarné aktivity:

- **Úvod:** Motivace s detailem zahrady jako zjištění tématu hodiny.
- **Hlavní část:** Návrh podoby starého hradu a jeho výtvarné ztvárnění.
- **Závěr:** Představení jednotlivých prací žáků a diskuse.

Reflexe:

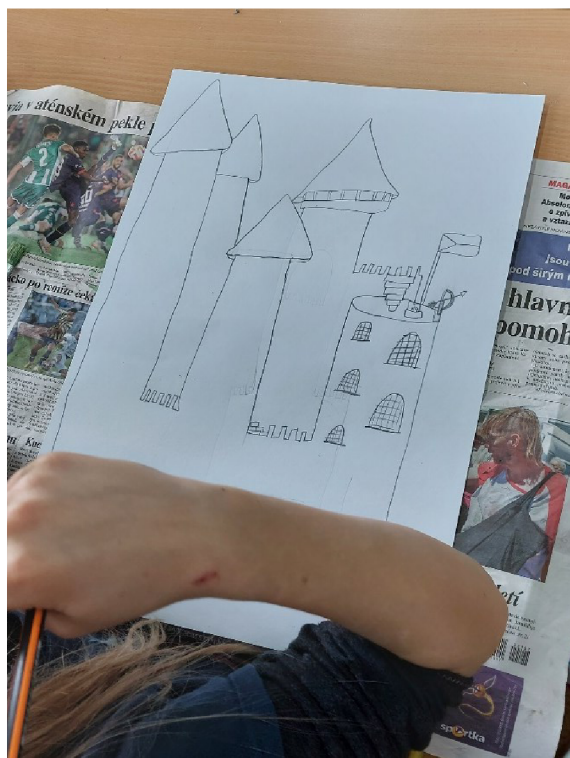
V počátku hodiny jsem žákům na interaktivní tabuli promítla detail zahrady zámku a postupně jsem odkrývala fotografii. Když žák/žákyně poznal/a, co se skrývá na obrázku, zvedl/a ruku. Tím jsem se snažila dát delší čas pro žáky, kteří potřebovali poodhalit ještě další část detailu. Následoval rozhovor a povídání o zámku s dětmi v kruhu na koberci. Nejprve jsme si s dětmi povídali, kdo už zámek navštívil a co o něm vědí. Pár žáků oznámilo, že zámek navštívili, ale většina bohužel ne, což mě překvapilo. Následně jsem jim řekla pár informací o zámku a o starém hradě, který stával dříve na kopci a z jehož zdiva byl zámek postaven. Společně jsme se zamýšleli nad otázkami:

- Jak vypadají/vypadaly hrady? Jaké měly části?
- Kde se nejčastěji stavěly a proč?
- Kdo na nich žil?
- Proč už dnes některé neexistují?

V další části hodiny žáci pracovali na zadaném tématu návrhu původního novohradského starého hradu. Nechala jsem žákům volnou ruku, chtěla jsem, aby rozvíjeli svoji fantazii a představivost. I tak se našli tací, kteří chtěli ukázat nějakou fotku hradu. Žákům jsem promítla fotky gotických hradů, ale upozornila je, že jsou pro ně pouze inspirací.

Každý z žáků pojal svůj hrad podle svých představ a myšlenek. Mezi výslednými pracemi se objevuje hrad zobrazený na kopci, jiné hrady naopak bez kopce. Téměř v každé malbě hradu se vyskytuje věž, která hrad střeží. Někteří chlapci se vžili do doby, kdy starý hrad obléhali Švédové a do své malby hradu umístili vojáky a naznačili tak dobývání hradu. U dívek se naopak objevily pohádkové motivy princezny, která se dívá z nevyššího okna věže hradu.

V závěru hodiny jsme vedly rozhovor nad výslednými pracemi. Děti se mohly sebe navzájem doptávat, co a proč tak namalovaly, jak danou věc myslely apod.

Obrázek 7: Kresba starého hradu

Obrázek 8: Malba starého hradu 1

Obrázek 9: Malba starého hradu 2

Obrázek 10: Malba starého hradu 3

7.2. Po stopách hledače pokladů – hraběte Jana Antonína Harbuval de Chamaré

Kdo by alespoň trochu neměl rád tajemství a záhady? A co teprve poklady? Touto vášní oplýval sám hrabě Jan Antonín Harbuval de Chamaré. Touhou po pokladu dokonce poničil základy hradu Potštejn. Našel nakonec záhadný poklad, který hledal, nebo byly jeho snahy beznadějně?

Cílová skupina a počet žáků: 3. třída, 20 žáků

Doba realizace: 1x 45 minut

Metody: rozhovor, vyprávění, živé obrazy

Mezipředmětové vztahy: český jazyk a literatura

Pomůcky a prostředky: pověst o hraběti Janu Antonínovi Harbuval de Chamaré, fotoaparát, ilustrační obrázky

Výukové cíle:

- Žák svým tělem vyjádří zadanou emoci (radost, smutek, strach, překvapení...).
- Žák svými slovy řekne, o čem byla pověst o pokladu.
- Žák respektuje ostatní spolužáky při tvorbě živých obrazů.

Motivace:

Tajemství, poklad, záhada. Tyto pojmy vzbudí v dětech zájem. Další motivací je tvorba živých obrazů.

Scénář výtvarné aktivity:

- **Úvod:** Seznámení s tématem hodiny, motivace o pokladu, tajemství, záhadě.
- **Hlavní část:** Vysvětlení metody živé obrazy, zkouška emocí, ilustrační obrázky pro pochopení. Čtení pověsti. Tvorba živých obrazů k pověsti.
- **Závěr:** Zhodnocení prožitků z tvorby.

Reflexe:

Úvodní část hodiny byla kromě představení tématu hodiny věnována povídání si o pokladu, tajemství, záhadách a v té souvislosti jsem žákům zmínila hraběte Jana Antonína Harbuval de Chamaré, proslulého hledače pokladů. Také jsme si povídali, co by měl umět herec a jak by se měl chovat divák v divadle.

V hlavní části si žáci nejprve vyzkoušeli techniku živých obrazů. Překvapilo mě, že jeden žák metodu znal. Vyzkoušeli jsme si to na emocích, které měli žáci ztvárnit. Tato část je velmi bavila. Měli však tendenci vydávat i zvuky emocí. Následovalo převyprávění pověsti *Poklad* z knihy *Pověsti českých hradů a zámků* od Josefa Pavla. Předem jsem měla připravená vhodná místa pro živé obrazy, které by žáci ztvárnili a rozdali jsme si role. Rolí jsem původně měla připravených víc, kdyby chtěli hrát všichni. Žáci, kteří v obraze nechtěli vystupovat, nemuseli. Stali se diváky v „divadle“.

Jednotlivé obrazy si měli žáci promyslet, jak by je chtěli ztvárnit, poté jsme si je vyzkoušeli. Dali jsme si signál, se kterým budou chodit na „jeviště“ a ztvárňovat své obrazy. Přepravovala jsem pověst, do které žáci postupně tvořili živé obrazy. V jejich práci byl patrný zájem a chuť do práce, vymysleli si pomůcky ke svému ztvárnění živého obrazu. Na závěr si chtěli celou pověst sehrát ještě jednou.

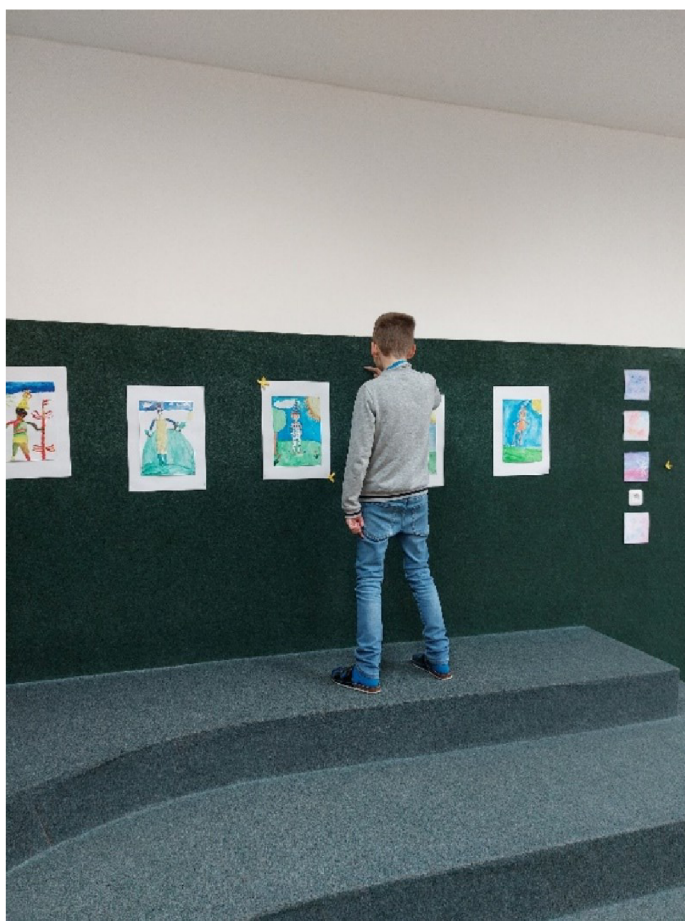
V závěrečné reflexi jsme diskutovali o hraběti, co cítil během svých hledání pokladů, jaké pocity měli žáci při tvorbě živých obrazů (ať už emocí či pověsti).

Obrázek 11: Malý hrabě poslouchá vyprávění služebné o pokladu

Obrázek 12: Kostelník má vidění, průzračná paní ukazuje k hradu a šeptá: „Poklad.“

Obrázek 13: Hrabě čte kámen ve zdi s tajným nápisem

Obrázek 14: Hrabě se rozhodl kopat na místě kamene ve zdi. Nic však nenašel.

Obrázek 15: Při stavbě kaple se našly podzemní chodby a hrabě si kreslí jejich mapu.

Obrázek 16: Vydává se s dělníkem poslední chodbou s poslední nadějí. Dělník páčí objevené dveře.

Obrázek 17: Hrabě nenašel poklad, ale pouze tajnou modlitebnu.

7.3. Co se ukrývá pod starým hradem?

Tato výtvarná aktivita navazuje na předchozí. Zůstáváme u postavy hledače pokladů Jana Antonína a navrátíme se ke starému hradu. Hledal hrabě poklad i na panství v Nových Hradech? Na kopci, v místě původního starého hradu, se prováděly vykopávky a archeologické průzkumy. Mohl tam něco najít i sám hrabě? A co tajná chodba vedoucí z hradu? Existovala?

Cílová skupina a počet žáků: 3. třída, 20 žáků

Doba realizace: 3x 45 minut

Metody: rozhovor, brainstorming, samostatná práce, diskuse

Mezipředmětové vztahy: český jazyk a literatura (regionální pověsti)

Pomůcky a prostředky: prezentace PowerPoint, počítač s interaktivní tabulí, čtvrtky A2, A3, suché pastely, klovatina, štětce, hadříky, fén, špejle, písek, piliny, seno, pšenice a další přírodní materiály

Výukové cíle:

- Žák se aktivně zapojuje do diskuse a respektuje názory druhých.
- Žák ve svém díle kombinuje různé materiály, jejichž prostřednictvím vyjádří svoji představu o tématu.

Motivace:

Motivací pro žáky je samotné tajemství, záhada, poklad. Kdo by ho někdy nechtěl najít? Co by se mohlo ukrývat pod starým hradem? Dále je pro žáky motivující práce s přírodními materiály inspirovaná současnými umělci.

Inspirace: Anselm Kiefer, Terry Setch, Alberto Burri (†1995)

Scénář výtvarné aktivity:

- **Úvod:** seznámení s tématem hodiny, povídání o archeologii, tajemství, záhadách, pokladech, hraběti Janu Antonínovi Harbuval de Chamaré, o možných nálezech, prezentace s inspirací tvorby výtvarných umělců.
- **Hlavní část:** Vlastní práce, kombinování technik, experimenty s materiály.

- **Závěr:** Zhodnocení prací a diskuse.

Reflexe:

Archeologie. Už jste to slovo někdy slyšeli? Co to vlastně je? Čím se zabývá? Jaké pomůcky archeolog může využívat? Tyto otázky byly položeny na úvod hodiny spolu s PowerPoint prezentací. Pro rozvoj fantazie jsem zvolila metodu brainstormingu na tabuli. Na jedno křídlo žáci psali, co může archeolog objevit, na druhé křídlo, kde to může objevit. Postupně jsme se navrátili k tématu starého hradu v Nových Hradech a hledači pokladů – Janu Antonínovi Harbuval de Chamaré. Žáky téma hodiny hned zaujalo, aktivně chodili psát na tabuli, našli se samozřejmě i vtipálci, kteří by nejraději našli *záchod*. Na druhou stranu padaly i zajímavé myšlenky, že poklady a zajímavé, hodnotné věci můžeme najít třeba i *u babičky*.

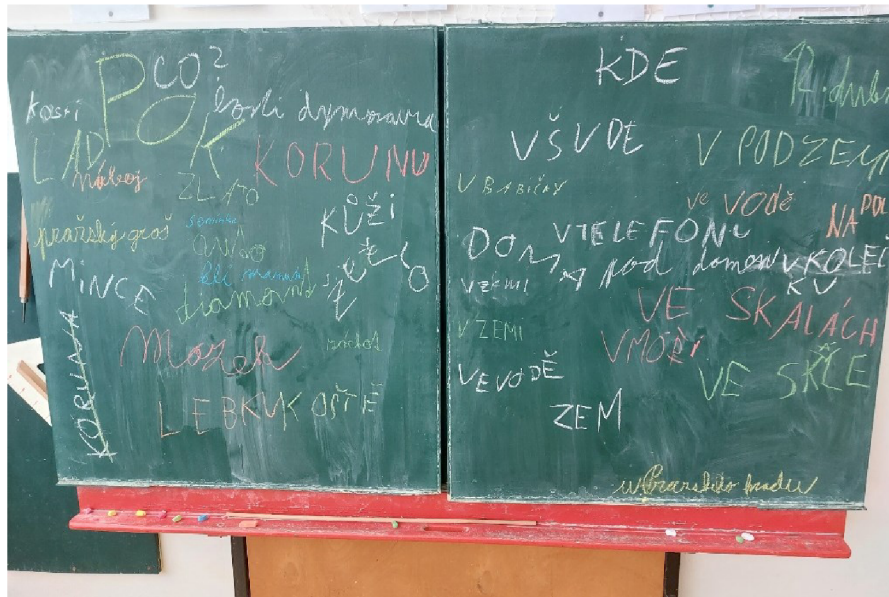
Dále byly žákům ukázány inspirační práce umělců A. Kiefra, T. Setche a A. Burriho a vysvětlen postup práce. Žáci mohli pracovat buď samostatně na formát A3 nebo ve dvojicích na formát A2. Zvolili si podle sebe. Nejprve si vytvořili skicu, až poté začali pracovat s klovatinou a suchými pastely a následovalo vymývání klovatiny. V této části hodiny bylo náročné sušení a s tím vzniklé prodlevy v práci. Měla jsem s sebou fén pro urychlení schnutí, ale bylo by jich potřeba víc.

Dalším krokem byla práce s přírodními materiály. Pro tuto část práce bylo vyhrazené místo s velkou podložkou kvůli čistotě a rychlejšímu úklidu učebny. Žáci mohli kombinovat různé materiály – seno, piliny, jehličí, pšenici, sobí chlupy, písek atd. V jednu chvíli byla pro mě velmi náročná organizace. Žáci končili svůj úsek práce každý v jiný čas a jak už to bývá, ptali se, co bude následovat, jak by to měli udělat.

V závěru jsme nad pracemi diskutovali, žáci se mohli doptávat, co autor znázornil a proč. Zamýšleli jsme se i nad využitím přírodních materiálů, hodnotili jsme průběh jejich práce, pocity při tvorbě apod.

Trochu jsem doufala, že budou s přírodními materiály experimentovat víc, ale nechtěla jsem jim do práce moc vstupovat a ovlivňovat je.

Obrázek 18: Brainstorming

Obrázek 19: Průběh práce s klovatinou

Obrázek 20: Průběh práce s přírodními materiály

Obrázek 21: Co se ukrývá pod hradem? 1

Obrázek 22: Co se ukrývá pod hradem? 2

Obrázek 23: Co se ukrývá pod hradem? 3

7.4. Navrhujeme novou zahradu

Zahrady jsou součástí snad každého hradu či zámku. Šlechta a panovníci je využívali k různým způsobům od relaxace po aktivní zábavu. Zahrady jsou tematicky a stylově různě uspořádané, každá může mít jinou funkci. Na zámku v Nových Hradech najdeme 10 druhů zahrad, dvě další jsou ve výstavbě. Staňme se na chvíli malými architekty a navrhněme novou zahradu zámku.

Cílová skupina a počet žáků: 3. třída, 20 žáků

Doba realizace: 2x 45 minut

Metody: rozhovor, výtvarný experiment, samostatná práce, monotyp, poslední slovo patří mně, diskuse

Mezipředmětové vztahy: přírodověda (regionální památky, okolní krajina, rostliny)

Pomůcky a prostředky: prezentace PowerPoint, počítač s interaktivní tabulí, čtvrtky A4, A3, akrylové barvy, špachtle, válečky, štětce, houbičková razítka, skleněné desky, eurofolie, hadříky, větvičky tují, jehličnatých stromů, salátová zelenina

Výukové cíle:

- Žák uvede některé druhy zahrad, které se nachází na zámku v Nových Hradech.
- Žák si uvědomuje důležitost pestrosti rostlin v zahradách.
- Žák vytvoří návrh nové zahrady pomocí techniky monotypu.

Motivace:

PowerPointová prezentace s fotografiemi zámeckých zahrad. Diskuse názvů zahrad. Samotnou motivací je technika monotypu, se kterou se žáci ještě nesetkali.

Scénář výtvarné aktivity:

- **Úvod:** Seznámení s tématem hodiny, rozhovor o tématu zahrady
- **Hlavní část:** Experimentování s technikou monotypu.
- **Závěr:** Prezentace výsledných tisků, zhodnocení prožitků při tvorbě, diskuse, hádání typu zahrady.

Reflexe:

V úvodu hodiny jsem s žáky pracovala s PowerPointovou prezentací. Promítli jsme si zahrady zámku a děti hádaly, jak by se zahrada mohla jmenovat a k čemu ji mohli majitelé zámku využívat. Následoval brainstorming, co vše se v zahradách může objevovat. Žáci chodili psát své nápady na tabuli a mohli z nich čerpat inspiraci při další tvorbě.

V další části hodiny jsem žákům představila techniku monotypu a ukázala postup práce s prvotním tiskem. Tématem byla zahrada. Žáci měli k dispozici jako podložku sklo nebo eurofolii. Barvu mohli nanášet válečkem, špachtlemi nebo houbičkovými razítky. Mohli do barvy otisknout větvičky stromů a tújí či zeleninu nebo vytírat barvu štětečkem. Nechala jsem jim prostor pro experimenty, protože s touto technikou dříve nepracovali, tak aby si zkusili, co vše je možné. V dětech bylo vidět velké nadšení, každý si chtěl vyzkoušet co nejvíce možností a tisků. Pro mě jako pedagoga bylo náročné udržet pozornost nad všemi dětmi, kdo s čím pracuje, kdo potřebuje pomoc, aby vše probíhalo v pořádku.

Velkým překvapením pro mě bylo, když jedna dívka začala sama od sebe tvořit přetisky, aniž bych se o nich ze začátku zmínila. Dále bych ráda zmínila chlapce, který experimentoval s provázkem a roztíral jím barvu na skle a tvořil motiv stromu. Fantazie a kreativita dětí mě velmi mile překvapila a potěšila. Náročnější byl v tomto případě úklid.

V závěru hodiny jsme s žáky diskutovali nad jejich zahradami. Každý si měl vybrat jeden svůj tisk. Nejprve jsme hodnotili, jak se u své práce cítili, co je na experimentu bavilo. Pro závěrečnou reflexi jsem využila metodu kritického myšlení poslední slovo patří mně. Žáci zkoušeli hádat a přemýšleli, jakou zahradu autor myslel, co v ní vidí, co by se tam mohlo nacházet a k čemu by mohla sloužit. Závěrečné slovo měl autor/ka tisku a nikdo jiný už nemohl výrok komentovat. Tato část byla pro děti náročnější, jelikož se jim povedly převážně abstraktní tisky.

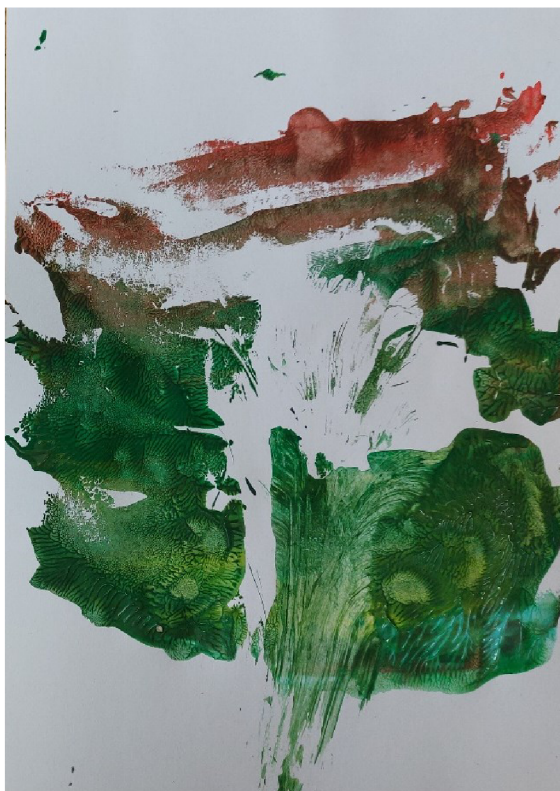
Obrázek 24: Zahrada – postup práce 1

Obrázek 25: Zahrada – postup práce 2

Obrázek 26: Strom 1

Obrázek 27: Strom 2

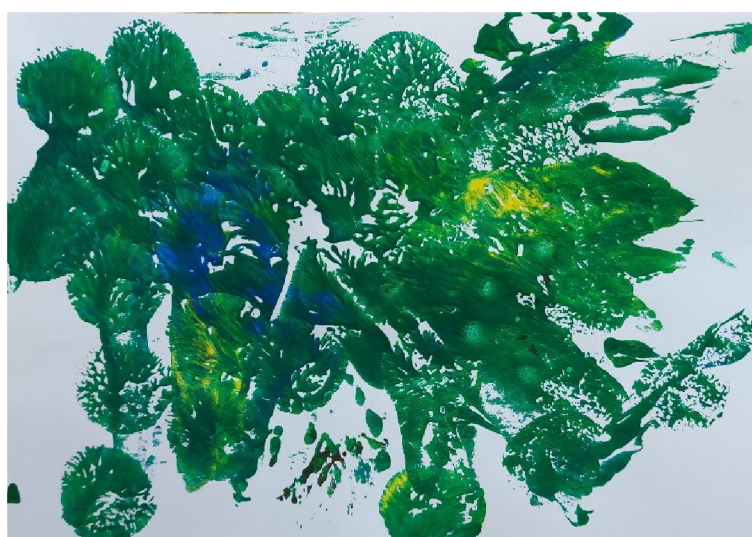

Obrázek 28: Zahrada 1

Obrázek 29: Zahrada 2

Obrázek 30: Zahrada 3

7.5. Nezabloudíš?

V areálu zámku se nachází dětmi oblíbený labyrint z vysokých tují s vyvýšenými výhledy. Podle jeho půdorysu se v něm ale nachází několik slepých odboček, proto bychom mohli polemizovat, zda se jedná ještě o labyrint, nebo už o bludiště. Ať už se ale jedná o labyrint nebo bludiště, pro děti je to velmi atraktivní typ zábavy. K čemu ale labyrinty sloužily? Jaký byl jejich účel? Je složité postavit labyrint? Znáte nějakou báji, ve které se labyrint vyskytuje? Na tyto otázky si odpovíme.

Cílová skupina a počet žáků: 3. třída, 20 žáků

Doba realizace: 2x 45 minut

Metody: rozhovor, skupinová práce/práce ve dvojici, diskuse

Mezipředmětové vztahy: přírodověda (místní krajina), matematika (geometrie)

Pomůcky a prostředky: PowerPointová prezentace s fotografiemi zámeckého labyrintu, inspirace labyrinty na zámku Loučeň, přírodní materiály, kniha *Staré řecké báje a pověsti* od Eduarda Petišky

(Úprava pro interiér: přírodní materiály (kameny, mušle, skořápky ořechů, pecky, ...), mouka, černé čtvrtky, temperové/akrylové barvy, kalíšky na vodu, štětce, bublinková folie, čtvrtky A3, papír A3)

Výukové cíle:

- Žák vyjmenuje některé prostředky používané v umění land art.
- Žák respektuje názor svého spolužáka ve dvojici/skupině.
- Žák vytvoří land artové dílo na téma labyrintu/bludiště. (**Úprava pro interiér:** Žák ztvární téma labyrintu/bludiště vybranou technikou.)

Motivace:

Úvodní příběh o Minotaurovi byl zvolen jako počáteční motivace. Dále je pro žáky motivující samotná práce venku a s přírodními materiály. Motiv labyrintu či bludiště je pro děti taktéž zajímavý.

Scénář výtvarné aktivity:

- **Úvod:** Seznámení s tématem hodiny – příběh o Minotaurovi, rozhovor o zámeckém labyrintu. Vysvětlení rozdílu mezi labyrintem a bludištěm, pojmu land art, inspirační ukázky.
- **Hlavní část:** Tvorba land artového labyrintu/bludiště v přírodě. (**Úprava pro interiér:** Tvorba aktivit ve třídě.)
- **Závěr:** Procházka labyrinty/bludišti ostatních spolužáků, zhodnocení.

Reflexe:

V této aktivitě s dětmi nás nejprve ráno překvapilo nečekaně špatné počasí, kvůli kterému jsme nemohli jít pracovat ven na land artovém díle. Při práci pedagoga mohou nastat nečekané události a je potřeba určitá schopnost improvizace, kterou jsem si během této hodiny také vyzkoušela. Struktura vyučovací jednotky zůstala podobná, lišila se pouze část tvorby.

Úvod hodiny jsme s dětmi strávili na koberci při čtení příběhu o Minotaurovi z knihy *Staré řecké báje a pověsti* od Eduarda Petišky. O příběhu jsme si chvíli povídali a skrze labyrint jsme se dostali opět k zámku v Nových Hradech. Následovaly ukázky i jiných labyrintů a bludišť ze zámku Loučeň pro inspiraci a žáci přemýšleli, jestli se jedná o labyrint nebo bludiště. V této souvislosti jsem zmínila pojem land art a diskutovali jsme o prostředcích využívaných při land artovém díle.

Jelikož byla znemožněná práce v exteriéru, pracovali žáci s přírodními materiály alespoň ve třídě. Mohli tvořit samostatně nebo ve dvojicích. Práce byla rozdělená na 3 aktivity, které si měli postupně projít. Pořadí záleželo na nich, vybírali si podle zájmu. Prvním stanovištěm byla tvorba labyrintu/bludiště z přírodních materiálů (kameny, mušle, skořápky, pecky, ...). Tato aktivita žáky velmi bavila. Chlapci začali ke svému labyrintu vymýšlet i příběhy. „*Tady pod tou plechovou nádobou je Minotaurus a je to ten největší kámen, co jsme našli! Zavřeli jsme ho tam, aby nám nemohl nic udělat.*“ „*A tady, když dojdete do toho středu, tak tady na vás čekají masožravky jako výhra.*“ „Masožravky“ symbolizovaly rozevřené skořápky od pistácií. V druhém labyrintu čekal na procházející zase „diamant“.

Druhá aktivita spočívala v tvorbě labyrintu/bludiště pomocí bublinkové folie. Nejprve si žáci předkreslili labyrint nebo bludiště na papír, následně přiložili bublinkovou folii

a vymačkali bublinky, kudy vedla cesta. Práskat bublinky je velmi bavilo. Pomocí akrylových/temperových barev natřeli folii, přiložili čtvrtku a obtiskli.

Třetí aktivita spočívala v práci s moukou na černém podkladu. Postup ztvárnění jsem nechala v jejich režii, mohli mouku postupně sypat, nebo posypat čtvrtku a štětcem tvořit cesty labyrintu/bludiště. Zde byl kladen důraz více na proces tvorby, na haptiku, než na konečné dílo.

V závěru hodiny jsme si o dílech povídali, zhodnotili jsme, která aktivita je bavila a proč, kterou si zvolili první, která je naopak tolik nebavila. Nejoblíbenější aktivitou byla práce s přírodními materiály, nejméně oblíbená naopak práce s moukou. Některé děti nestačily projít všechny aktivity, nebo nedokončily svůj tisk, avšak důležitý je i samotný proces tvorby, nejen výsledek.

Obrázek 31: Práce na labyrintu/bludišti z přírodních materiálů

Obrázek 32: Labyrint s příběhem Minotaura a "masožravkami"

Obrázek 33: Labyrint s "diamantem"

Obrázek 34: Kresba bludiště

Obrázek 35: Vymačkávání bublinkové folie

Obrázek 36: Výsledný tisk labyrintu 1

Obrázek 37: Výsledný tisk labyrintu 2

Obrázek 38: Průběh tvorby s moukou

Obrázek 39: Labyrint z mouky pomocí štětce

7.6. Vítejte v galerii

Po sdělení dětí, že nikdy na výstavě v galerii nebyly, jsem se rozhodla jim připravit zhodnocení výtvarné řady formou vernisáže v galerii, jejímiž tvůrci se stali oni sami. Hlavním cílem této aktivity je přiblížit chod vernisáže, budovat u dětí kladný vztah ke galeriím a muzeím, tvořit vlastní názory na výtvarná díla.

Cílová skupina a počet žáků: 3. třída, 20 žáků

Doba realizace: 1x 45 minut

Metody: rozhovor, diskuse, samostatná práce

Mezipředmětové vztahy: -

Pomůcky a prostředky: tužky, papíry

Výukové cíle:

- Žák zhodnotí a shrne svoji práci po celou výtvarnou řadu.
- Žák respektuje názory svých spolužáků.
- Žák si vyzkouší, jak to chodí na vernisáži.

Motivace:

Vernisáž bude pro žáky připravena jako překvapení. Bude pro ně připravené malé občerstvení a uvidí svoji práci, na které strávili několik hodin.

Scénář výtvarné aktivity:

- **Úvod:** Přivítání žáků v galerii. Vysvětlení, jak to chodí na vernisáži.
- **Hlavní část:** Procházka výstavou. Aktivity v galerii.
- **Závěr:** Zhodnocení výtvarné řady.

Reflexe:

S žáky jsem se nejprve sešla v jejich kmenové třídě. Povídali jsme si, zda už někteří navštívili muzeum nebo galerii, zda se setkali s edukačním programem, pracovními listy apod. Potěšilo mě, že většina dětí muzeum či galerii navštívila, někteří se setkali i s pracovními listy k výstavě. Na edukačním programu však nikdo z nich nebyl.

Přesunuli jsme se do místnosti přetvořené na galerii. Žáky jsem uvedla a prošli jsme si výstavu. Poté se posadili ke stolům do skupin. Nejprve měli žáci rozeznat počet dílčích témat výstavy a navrhnout k nim názvy. Výstavu si u toho mohli znovu prohlížet. Velmi mě zaujaly názvy chlapecké skupiny. Celou výstavu nazvali *Muzeum obrazů*. Pro obrazy tvořené v aktivitě *Jak asi vypadal starý hrad?* zvolili název *Umírající*, a to zejména proto, že se na některých obrazech objevuje znázornění bitvy o hrad. Obrazy z aktivity *Co se ukrývá pod starým hradem?* kvůli dominující barvě nazvali *Hnědé*. Třetí aktivitou bylo navrhování zahrady pomocí monotypu, kterou nazvali *Barevné* a aktivitu spojující téma labyrintu označili za *Strádající*, protože „*když se ztratíte a nemůžete najít cestu ven, tak strádáte.*“

Také jsme si zahráli hru ANO-NE. Cílem této aktivity je poznat dílo, které si myslí spolužák, trénovat správné kladení otázek a naslouchat si. Odpovědět se mohlo pouze ano nebo ne. Nejprve jsem s nimi zkusila hru já, poté zkoušeli žáci ve skupinách, aby se prostřídali. Žáci se museli k dílům vracet a detailněji je pozorovat. Dále jsem pro ně měla nachystanou aktivitu s Ariadninou nití v podobě bavlny, z které bychom vytvořily bludiště a poslepu se z něj vymotávali ven. Tato třída je velmi komunikativní a sdílná, zdrželi jsme se v úvodní části hodiny, proto na tuto aktivitu již nezbyl prostor. Určitě by tato aktivita potřebovala více času, než jen jednu vyučovací hodinu.

V závěru hodiny proběhla evaluace této aktivity i celé výtvarné řady. Bylo potřeba dětem znovu připomenout, co vše jsme dělali. Žákům jsem rozdala lístečky s návodnými otázkami (viz evaluace), které mohli vyplnit anonymně. Většina z nich se ale podepsala.

Obrázek 40: Návštěva galerie 1

Obrázek 41: Návštěva galerie 2

Obrázek 42: Návštěva galerie 3

Obrázek 43: Návštěva galerie 4

7.7. Návrhy na výtvarné aktivity v areálu zámku Nové Hrady

Zámek v Nových Hradech je otevřen veřejnosti pouze v době sezóny, v prvních měsících pouze o víkendech, takže návštěva školních skupin je tímto značně omezena. I přesto je možné návštěvu zámku uskutečnit, proto jsem se rozhodla nastínit návrh možných aktivit, které lze při exkurzi na novohradský zámek zrealizovat.

Kromě níže navržených aktivit by bylo možné vytvořit např. animační programy v galerii v kavárně. Předem by se vše muselo domluvit s majiteli zámku, aby jednu místnost kavárny uzavřeli pro program. Také by záleželo na tématu výstavy, zda by bylo vhodné pro žáky daného věku.

Obrázek 44: Prostor kavárny s galerií 1

Obrázek 45: Prostor kavárny s galerií 2

Obrázek 46: Prostor kavárny s galerií 3 (vstupní hala)

Návrhy aktivit:

1. Jak to bylo dřív a jak je to dnes?
2. Příběhy klobouků
3. Zahrada našimi smysly

Aktivita č. 1: Jak to bylo dřív a jak je to dnes?

Cílová skupina a počet žáků: starší žáci 1. stupně, 2. stupeň

Doba realizace: 1x45 minut

Metody: výklad, samostatná práce, práce ve dvojici

Mezipředmětové vztahy: matematika (prostorová představivost)

Pomůcky a prostředky: staré fotografie zámku (zvětšené na A4), tvrdé desky, tužka, pastelky

Výukové cíle:

- Žák porovná dobovou fotografii se skutečností a znázorní rozdíly.
- Žák diskutuje se spolužákem a respektuje jeho názor.

Motivace:

Pro žáky bude motivací procházka po části areálu zámku a zkoumání rozdílů, jak to bylo dřív a jak je tomu dnes.

Scénář výtvarné aktivity:

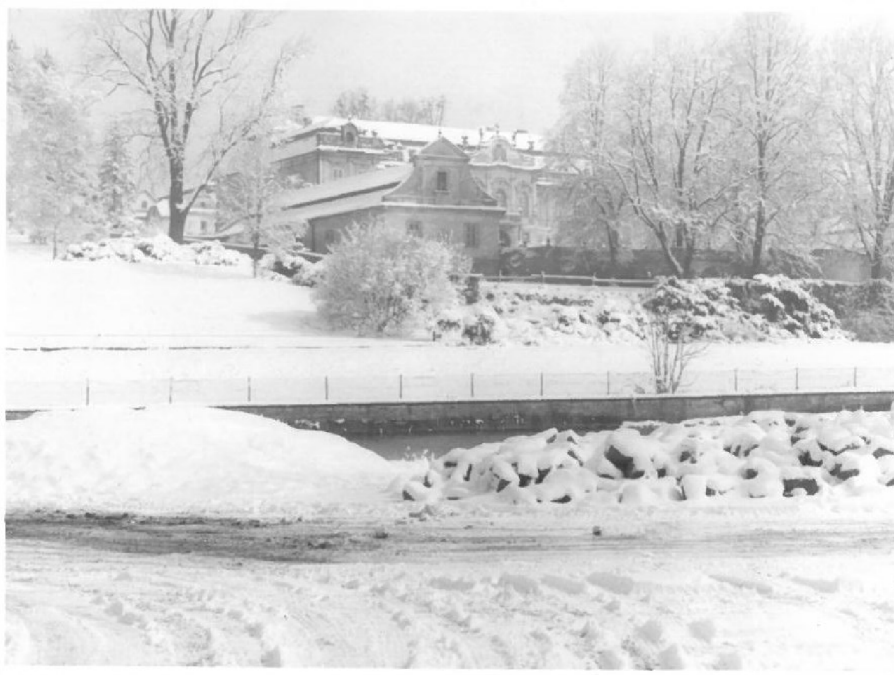
- **Úvod:** Seznámení s tématem lekce, motivace.
- **Hlavní část:** Výklad, diskuse, samostatná práce, práce s obrazem.
- **Závěr:** Zhodnocení, porovnání.

Návrh možného postupu:

S žáky se sejdem na parkovišti u zámku, protože první dvě fotografie, se kterými budeme pracovat, zobrazují zámek z pohledu současného parkoviště. Na parkovišti se nachází i čtvercový trávník, který lze při dobrém počasí využít k úvodu lekce a s žáky se posadit.

Výklad je uzpůsoben věku žáků. Seznámíme se se základními informacemi o zámku a zaměříme se na pojem rekonstrukce a co znamená. S žáky poté diskutujeme, co vše můžeme rekonstruovat, proč rekonstruujeme, co lze vybudovat navíc, například v zahradách apod. Žákům budou rozdány desky s fotografiemi. Jejich úkolem bude doplnit (tužkou, pastelkami), co majitelé zámku zrekonstruovali. Své výsledky porovnají ve dvojici. Následuje diskuse, co se od roku 1976 změnilo a úvahy o důvodech změn.

Obrázek 47: Práce s fotografií 1 (1976)

Obrázek 48: Práce s fotografií 2 (1976)

Následuje přesun na nádvoří zámku, kde budou žáci pracovat s třetí fotografií, tentokrát s ptací perspektivou. V této části musí žáci využít i prostorovou představivost, kde se prvky zahrad a staveb nachází a jak jsou rozmístěné. To může být pro mladší žáky trochu náročné. Fotografie opět porovnáme a vyhodnotíme.

Obrázek 49: Práce s fotografií 3 (1997)

V závěrečné diskusi můžeme zhodnotit, zda se žákům více líbila původní verze zámku nebo novější přestavba. Zda by něco dostavěli sami apod.

Aktivita č. 2: Příběhy klobouků

Cílová skupina a počet žáků: starší žáci 1. stupně, 2. stupeň

Doba realizace: 1x 45 minut

Metody: výklad, rozhovor, dramatizace

Mezipředmětové vztahy: český jazyk a literatura (dialog, přednes)

Pomůcky a prostředky: klobouky, kartičky s různými situacemi (návrhy na scénky)

Prostor: Galerie klobouků, zámek Nové Hrady

Výukové cíle:

- Žák sehraje se spolužákem scénku.
- Žák aktivně spolupracuje ve dvojici/trojici.
- Žák popíše, jaký by mohl být majitel klobouku.

Motivace:

Motivací v tomto případě pro žáky může být vyzkoušení si různých druhů klobouků jak pro pány, tak pro dámy.

Scénář výtvarné aktivity:

- **Úvod:** Seznámení se tématem, představení prostoru galerie klobouků.
- **Hlavní část:** Povídání o kloboucích, co představují, podle čeho je vybíráme apod. Výběr klobouku – kdo by si ho vybral, jaká by to byla osobnost? Dvojice/trojice – tvorba krátkých scének.
- **Závěr:** Zhodnocení scének, jak se cítili, jak šlo vymýšlení scénky.

Návrh možného postupu:

Tuto aktivitu je potřeba přizpůsobit cílové skupině žáků. Nejprve proběhne krátký vhled do historie klobouků, jejich výrobě, o využívaných materiálech. Následně se zkusíme zamyslet, kdo klobouky může nosit, proč je lidé nosí, podle čeho si klobouk mohou vybírat ad.

Hlavní část aktivity spočívá ve hraní scének. Děti se rozdělí do dvojic, popř. trojic. Vyberou si klobouky, které se jim líbí. Dalším krokem bude popis postav, vymyslí si ji, jak by mohla vypadat, jak se chová, kde pracuje, co má a nemá ráda. Žáci si mohou dělat poznámky na papír. Pokud budeme pracovat s mladšími dětmi, je možné mít připravené návrhy scének, které by mohly hrát. Pokud by dítě nechtělo hrát za sebe jako osobu, je možná alternativa např. nafouknout balónek, nakreslit mu obličej a mluvit skrze něj. Doplnkem ke kloboukům mohou být různé další rekvizity: paruky, brýle, knírky, kravaty, šátky, pokud to možnosti pedagoga nebo galerie umožňují.

V závěru lekce proběhne hodnocení scének, zaměření se na pocity při tvorbě, co pro ně bylo složité, co naopak jednoduché.

Aktivita č. 3: Zahrada našimi smysly

Cílová skupina a počet žáků: starší žáci 1. stupně, 2. stupeň

Doba realizace: 1x 60 minut

Metody: myšlenková mapa, rozhovor, experiment, poslední slovo patří mně

Mezipředmětové vztahy: -

Pomůcky a prostředky: myšlenkové mapy, tužky, barevné fixy, pastelky, suché a olejové pastely, čtvrtky A4, podložky, papíry,

Výukové cíle:

- Žák vyplní myšlenkovou mapu.
- Žák vytvoří dílo reflektující jeho vnímání zahrady.

Motivace:

Procházka zahradou, úvodní cvičení zaměřené na vnímání jednotlivých smyslů.

Scénář výtvarné aktivity:

- **Úvod:** Seznámení s tématem lekce. Úvodní cvičení – naladění na smysly (sluch).
- **Hlavní část:** Procházka italskou zahradou a vnímání dalšími smysly. Vlastní tvorba vyjádření pocitů ze zahrady.
- **Závěr:** Zhodnocení prací, diskuse.

Návrh možného postupu:

Tato aktivita bude probíhat v Italské zahradě, která nabízí nejvíce podnětů k vnímání našimi smysly. Po úvodním seznámení s tématem lekce začneme zahradu vnímat našimi smysly. Společně se zaměříme na sluch. Sedneme si, zavřeme oči a posloucháme, co slyšíme. V zahradě jsou fontány, hned vedle vodní kaskáda, z druhé strany zahrady rybník s kachnami a labutěmi. Svě postřehy žáci zapisují do myšlenkové mapy.

Následuje procházka zahrady, kterou si prochází každý žák sám a postupně se soustředí na zrak, čich a hmat. Svě postřehy zapisuje.

- **Zrak:** Projdeme si zahradu. Díváme se kolem sebe. Vnímáme, co všechno v zahradě roste, jaké květiny poznáme, jaké barvy vidíme. Vidíme i něco jiného než květiny? Zaměřujeme

se i na detaily, kterých bychom si jinak nevšimli (k tomu nám může pomoci kukátko vytvořené z papíru.

- **Čich:** Co vše můžeme cítit? V zahradě se nachází levandule, které jsou v době květu velmi aromatické. Žáci mohou přičichnout i k jiným květinám, bylinám, k nedalekým tujím. Vedle zahrady se nachází rozárium, cítím ho?
- **Hmat:** Dotýkáme se země, kamenů, trávy, fontány, vody v ní... Co cítíme? Hrubost, jemnost, teplo, chlad. Připomíná nám dotek něco jiného?

Na základě získaných dojmů a postřehů žáci vytvoří dílo svých dojmů. Mohou kreslit, malovat, využít dostupné kresebné a malířské prostředky. Mohou se přes čtvrtku projít a vytvořit tak otisky kamenů, perforovat, experimentovat. Záleží pouze na tom, jaký smysl se rozhodnou vyjádřit nebo zda je budou kombinovat.

Na závěr proběhne diskuse nad pracemi. Lze využít metodu kritického myšlení Poslední slovo patří mně.

8 Evaluace výtvarné řady

K evaluaci výtvarné řady jsem využila metodu pozorování a rozhovor s žáky jak při práci, tak po dokončení jejich výtvarné činnosti.

V úvodní výtvarné aktivitě Jak asi mohl vypadat starý hrad? se žáci seznámili s tématem výtvarné řady a zaměřili jsme se na starý hrad. V této aktivitě žáci museli využít svoji fantazii a představivost, jak hrad mohl vypadat, jelikož dnes neexistuje žádný doklad o jeho podobě. Žáci mohli čerpat i ze svých zkušeností, pokud někdy navštívili nějaký hrad. V druhé aktivitě s názvem Po stopách hledače pokladů – hraběte Jana Antonína Harbuval de Chamaré jsme se věnovali postavě iniciátora stavby zámku a jeho touze po pokladu. Pracovali jsme s pověstí, do které žáci tvořili ilustrace formou živých obrazů. Na starý hrad i postavu hraběte jsme navázali třetí aktivitou Co se ukrývá pod starým hradem?. I zde byla zapotřebí fantazie a kreativita. Z reflexí všech tří hodin bylo patrné, že se žáci nad tématem opravdu zamysleli a poznatky, o kterých jsme diskutovali v úvodních fázích hodin, využili i ve své tvorbě (například ztvárnění napadení hradu Švédy nebo pokladu a mincí pod starým hradem).

Čtvrtá a pátá aktivita se věnovala areálu zámku – zahradám a zámeckému labyrintu. V aktivitách Navrhujeme novou zahradu a Nezabloudíš? byl kladen důraz především na experiment a proces tvorby, zkoumání výrazových možností materiálu. Podle mého pozorování žáků a ze závěrečných reflexí bylo patrné nadšení žáků při jejich tvorbě, experimentovali s nadšením, byli vynalézaví, domýšleli příběhy ke své tvorbě.

Aktivita Vítejte v galerii završila výtvarnou řadu. Při rozhovorech s žáky jsem zjistila, že v galerii nikdy nebyli, proto jsem pro ně připravila ukázkou vernisáže, který byla zakončena finální evaluací celé řady.

Evaluaci prováděli sami žáci. Nejprve jsme si připomenuli, které výtvarné úkoly tvořili. Poté jsem je nechala na papír napsat zhodnocení naší dlouhodobé práce. Protože se jedná o žáky 3. ročníku a zpozorovala jsem u nich rozdílné vyjadřovací schopnosti, navrhla jsem jim návodné otázky.

1. *Která aktivita tě zaujala nejvíc a proč?*
2. *Dozvěděl/a jsi se nebo naučil/a něco nového? Co to bylo?*
3. *Vyzkoušel/a sis tvořit s někým ve dvojici? Jak se ti spolupracovalo?*
4. *Chtěl/a by ses vydat na tvořivý výlet na zámek v Nových Hradech?*

Mezi nejčastější odpověď na otázku č. 1 patřila aktivita *Po stopách hledače pokladů – hraběte Jana Antonína Harbuval de Chamaré*. Důvodem oblíbenosti podle žáků byl smích, zábava a čtení pověsti. Rádi naslouchají, když jim někdo čte. Dále se také objevovalo téma labyrintu kvůli spolupráci ve dvojici a aktivita *Navrhujeme novou zahradu*, při které je zaujala technika monotypu.

Ve 2. otázce se nejčastěji objevovalo: „*míchání barev*“, „*že se nemůžeme ztratit v labyrintu, ale v bludišti*“, „*že hrabě nenašel žádný poklad*“. Většinu žáků se ve dvojici/skupině pracovalo dobře a na výlet do Nových Hradů by se rádi podívali.

Závěr

Každé místo má svého ducha, genia loci. Místa i památky kolem nás k nám mohou promlouvat, některá více, některá méně, mohou na nás působit pozitivně i negativně, vyvolávat v nás různé pocity. Každý z nás má své preference, podle nichž místa vyhledává a seznamuje se s nimi.

Tématem diplomové práce bylo zprostředkování regionálního kulturního dědictví, zámku v Nových Hradech, pro žáky 1. stupně základní školy. Teoretická část práce přiblížila historii a současný stav zámku včetně hraběcího rodu Harbuval de Chamaré. Dále jsou zmíněny možnosti komunikace, spolupráce kulturních a vzdělávacích institucí s příklady z praxe a didaktické prostředky využívané nejen v muzejní edukaci, ale i v hodinách výtvarné výchovy.

Jádro práce je situováno v praktické části diplomové práce, jejímž cílem bylo zprostředkování zámku Nové Hrady pro žáky 3. ročníku základní školy, přiblížit jim zámek srozumitelnou formou s návaznými výtvarnými aktivitami. Jako forma zprostředkování byla zvolena výtvarná řada s názvem *Po stopách hledače pokladů Jana Antonína Harbuval de Chamaré*. Rozvržena byla do 6 výtvarných aktivit se závěrečnou evaluací. Během výtvarných aktivit byl patrný zájem dětí o nedalekou regionální památku, chuť experimentovat s výtvarnými technikami a rozličnými materiály. Závěrečná evaluace ukázala, že si žáci z výtvarné řady odnášejí nějaké informace o zámku či hraběti Janu Antonínovi, zážitky spojené s experimentální tvorbou. Jelikož nebyly výtvarné aktivity realizovány z důvodu otevírací doby přímo v areálu zámku, byly navrženy tři aktivity uskutečnitelné v místě památky.

Výtvarná řada může posloužit jako inspirace pedagogům 1. stupně, kteří by chtěli seznámit žáky s regionální památkou nebo mohou využít návrh aktivit realizovaných přímo v areálu zámku. Tyto aktivity si mohou modifikovat i učitelé výtvarné výchovy na 2. stupni základní školy.

Seznam zkratek

ad. – a další

aj. – a jiné

apod. – a podobně

AR – rozšířená realita

atd. – a tak dále

popř. – popřípadě

tzv. – takzvaně

VR – virtuální realita

Seznam obrázků

Obrázek 1: Půdorys zříceniny starého hradu	9
Obrázek 2: Současný stav dochované hradby (2023).....	10
Obrázek 3: Pohled na kopec z ptačí perspektivy (2023)	10
Obrázek 4: Plán zámecké brány pravděpodobně od J.A. Harbuval de Chamaré	11
Obrázek 5: Současná podoba areálu zámku 1 (2023).....	15
Obrázek 6: Současná podoba areálu zámku 2 (2023).....	16
Obrázek 7: Kresba starého hradu	54
Obrázek 8: Malba starého hradu 1	54
Obrázek 9: Malba starého hradu 2.....	55
Obrázek 10: Malba starého hradu 3	55
Obrázek 11: Malý hrabě poslouchá vyprávění služebné o pokladu	57
Obrázek 12: Kostelník má vidění, průzračná paní ukazuje k hradu a šeptá: „Poklad.“	58
Obrázek 13: Hrabě čte kámen ve zdi s tajným nápisem.....	58
Obrázek 14: Hrabě se rozhodl kopat na místě kamene ve zdi. Nic však nenašel.....	59
Obrázek 15: Při stavbě kaple se našly podzemní chodby a hrabě si kreslí jejich mapu.....	59
Obrázek 16: Vydává se s dělníkem poslední chodbou s poslední nadějí. Dělník páčí objevené dveře.	60
Obrázek 17: Hrabě nenašel poklad, ale pouze tajnou modlitebnu.	60
Obrázek 18: Brainstorming	63
Obrázek 19: Průběh práce s klovatinou.....	63
Obrázek 20: Průběh práce s přírodními materiály.....	63
Obrázek 21: Co se ukrývá pod hradem? 1.....	64
Obrázek 22: Co se ukrývá pod hradem? 2.....	64
Obrázek 23: Co se ukrývá pod hradem? 3.....	64
Obrázek 24: Zahrada – postup práce 1	67
Obrázek 25: Zahrada – postup práce 2	67
Obrázek 26: Strom 1.....	67
Obrázek 27: Strom 2.....	67
Obrázek 28: Zahrada 1	68
Obrázek 29: Zahrada 2	68
Obrázek 30: Zahrada 3	68
Obrázek 31: Práce na labyrintu/bludišti z přírodních materiálů	71

Obrázek 32: Labyrint s příběhem Minotaura a "masožravkami"	72
Obrázek 33: Labyrint s "diamantem"	72
Obrázek 34: Kresba bludiště	73
Obrázek 35: Vymačkávání bublinkové folie	73
Obrázek 36: Výsledný tisk labyrintu 1	74
Obrázek 37: Výsledný tisk labyrintu 2	74
Obrázek 38: Průběh tvorby s moukou	75
Obrázek 39: Labyrint z mouky pomocí štětce	75
Obrázek 40: Návštěva galerie 1	78
Obrázek 41: Návštěva galerie 2	78
Obrázek 42: Návštěva galerie 3	79
Obrázek 43: Návštěva galerie 4	79
Obrázek 44: Prostor kavárny s galerií 1	80
Obrázek 45: Prostor kavárny s galerií 2	80
Obrázek 46: Prostor kavárny s galerií 3 (vstupní hala)	80
Obrázek 47: Práce s fotografií 1 (1976)	82
Obrázek 48: Práce s fotografií 2 (1976)	82
Obrázek 49: Práce s fotografií 3 (1997)	83

Použité zdroje:

Literární zdroje:

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. ISBN 978-80-200-1909-7.

BARCAL, Vojtěch. *Hrad a zámek v Nových Hradech u Litomyšle*. Plzeň: Ing. Petr Míkota, 2018. Zapomenuté hrady, tvrže a místa (Petr Míkota). ISBN 978-80-87170-50-2.

BAUER, Jan. *Tajnosti českých hradů a zámků*. Třebíč: Akcent, 2005. ISBN 80-7268-297-0.

BENEŠ, Josef. *Muzeologický slovník*. Praha: Národní muzeum v Praze, 1978.

BRABCOVÁ, Alexandra, ed. *Brána muzea otevřená: [průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea]*. Náchod: Juko, [2003]. ISBN 80-86213-28-5.

BRŇOVJÁK, Jiří. *Šlechticem z moci úřední: udělování šlechtických titulů v českých zemích 1705-1780*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. Nobilitas in historia moderna. ISBN 978-80-7464-461-0.

DOLÁK, Jan. *Muzeologie pro nemuzeology*. Bratislava: Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o.z., 2019. ISBN 978-80-89881-15-4.

DURDÍK, Tomáš a Viktor SUŠICKÝ. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků*. Praha: Agentura Pankrác, 2012. ISBN 978-80-86781-19-8.

EXLER, Petr. *Využití projektové metody ve výtvarné výchově s artefietickými postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4620-2.

HAVELKOVÁ, Petra. *Deník malého turisty*. Brno: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2542-7.

HAVLŮJOVÁ, Hana, Kateřina CHARVÁTOVÁ a Martina INDROVÁ. *Památky nás baví 2*. Praha: Národní památkový ústav, 2015. ISBN 978-80-905631-7-9.

HAVLŮJOVÁ, Hana, Petr HUDEC a Martina INDROVÁ. *Památky nás baví*. Praha: Národní památkový ústav, 2015. ISBN 978-80-905631-6-2

HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizujících programů na výstavách*. Brno]: CERM, 1998. ISBN 80-7204-084-7.

HOSMAN, Zdeněk. *Didaktický skicář: výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. s.6. ISBN 978-80-7394-001-0.

Hrady, zámky, quo vadis?: správa a rozvoj zpřístupněných památkových objektů jako specifický multidisciplinární soubor činností : sborník z konference : 12.-13. listopadu 2009, Španělské křídlo státního hradu a zámku Jindřichův Hradec. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009. Práce (Národní památkový ústav). ISBN 978-80-87104-51-4.

HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav, 2015, ISBN 978-80-7480-028-3

HUDEC, Petr. *Pomůcky pro realizaci edukačních aktivit v památkách zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav, 2016, ISBN 978-807480-067-2

JANIŠ, K. *Slovník pojmů z obecné didaktiky*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2006. ISBN 80-7248-352-8.

JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-090-5.

KALHOUS, Z.; OBST, O. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.

KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.

KOPŘIVOVÁ, Monika. *Naše výlety*. Černošice: Monika Kopřivová, 2019. ISBN 978-80-907240-6-8.

KOŠŤÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠŤÁL. *Francouzská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2021. ISBN 978-80-7364-118-4.

KRATOCHVÍL, Vilém. *O rodu Chamaré*. [Potštejn]: obec Potštejn, 2015. ISBN 978-80-270-5516-6

KUTHAN, Jiří a Ivan MUCHKA. *Aristokratická sídla v českých zemích: 1780-1914*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014, 711 s. ISBN 978-80-7422-332-7.

KVIRENC, Jan. *Hrady Čech a Moravy: známé i neznámé příběhy a osudy*. Praha: Grada Publishing, 2020, 320 s. ISBN 978-80-271-0335-5.

MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3123-9.

MRÁZOVÁ, Lenka. *Tvorba pracovních listů: metodický materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013, ISBN 978-80-7028-403-2.

OBST, Otto. *Obecná didaktika*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-244-5141-1.

PAVEL, Josef. *Pověsti českých hradů a zámků*. V Praze: XYZ, 2011. ISBN 978-80-7388-545-8.

PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Ilustroval Lucie DVOŘÁKOVÁ. Praha: Euromedia Group, 2019. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-7617-668-3.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1997. ISBN 80-902267-2-8.

ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. [Díl] 6, Východní Čechy*. Ilustroval Jiří LOUDA, ilustroval Ludvík KOPAČKA. Praha: Svoboda, 1989, 724 s.

ŠIMONÍK, O. *Úvod do didaktiky základní školy*. Brno: MSD, 2005. ISBN 80-86633-33-0.

ŠOBÁŇOVÁ P. *Ke kořenům projektové metody ve výtvarné výchově: analogie mezi reformními snahami amerických pragmatistů a vývojem výtvarné výchovy*. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4506-9.

ŠOBÁŇOVÁ P. *Obsahová a metodická specifika projektového vyučování ve výtvarné výchově*. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4506-9.

ŠOBÁŇOVÁ, P. *Uplatnění projektové metody ve výtvarné výchově*. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří

SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4506-9.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3003-4.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, Památky (Fraus). ISBN 978-80-244-3003-4

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Využití digitálních technologií v muzejní prezentaci a edukaci*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2019, ISBN 978-80-7028-522-0

TALBOYS, Graeme K. 2000. *Museum Educator's Handbook*. Hampshire: Gower Publishing Limited. ISBN 0-556-08173-3.

UHL SKŘIVANOVÁ, Věra a Monika PLÍHALOVÁ, ed. *Didart: edukační přístupy ve výtvarné výchově*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2020. ISBN 978-80-261-0897-9.

WAGNER, Jaroslav. *Nové Hradky*. [Pardubice]: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1963.

WIDACHER, Friedrich. *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava: Slovenské národné muzeum, 1999, ISBN 80-8060-015-5.

Periodika:

Muzea a nové technologie. *Věštník* [online]. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2023/1, [cit. 2023-04-09]. ISSN 2464-7837. Dostupné z: https://www.cz-museums.cz/UserFiles/file/2023/Vestnik/1_2023_komplet_mensi.pdf

Virtuální realita v Olomouci. *Věštník* [online]. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2022/1 [cit. 2023-04-09]. ISSN 2464-7837. Dostupné z: https://www.cz-museums.cz/UserFiles/file/2022/Vestnik%20/1_2022_komplet_mensi.pdf

Internetové zdroje:

Akce na hradě. *Rychmburk: Objevte magické místo* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://rychmburk.cz/cs/akce-na-hrade>

Archimyšl: Mekka současné architektury. Tak nazývá Litomyšl Adam Gebrian. *Zámecké návrší Litomyšl* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.zamecke-navrsi.cz/cs/m-376-archimysl>

Gočárova galerie: Pro školy [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://vcg.cz/cs>

Harrachové – vznešenost zavazuje. *Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/o-nas/projekty/po-stopach-slechticky-rodu/90194-harrachove-vznesenost-zavazuje#Kalendar>

HAZUKOVÁ, Helena. Nová pojetí výtvarné výchovy, plán a výtvarné projekty. *Metodický portál. Modul články. Předškolní vzdělávání* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2006 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/629/NOVA-POJETI-VYTVARNE-VYCHOVYPLAN-A-VYTVARNE-PROJEKTY.html>

Hrané prohlídky na zámku Slatiňany. *Zámek Slatiňany* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.zamek-slatinany.cz/cs/akce/91235-hrane-prohlidky-na-zamku-slatinany>

Hravá Praha: První zábavný průvodce Prahou pro děti i rodiče. *Family city* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.family.city/>

JANÁČKOVÁ, Pavla. *Deníky Marie Jany hraběnky Harbuval von Chamaré1 (1722-1792)* [online]. In: Pardubice, 2009 [cit. 2023-01-31]. ISSN 1802-2502. Dostupné z: https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/38278/JanackovaP_DenikyMarie_2010.pdf?sequence=1

KOUTSKÁ, Mariana. *Kultura a kulturní instituce ve vzdělávání neslyšících žáků ZŠ* [online]. Brno, 2014 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/na4o3/Disertace_Koutska.pdf. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. PaedDr. Jiřina Klenková, Ph.D.

Loutka jako... *Theatr ludem* [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://theatrludem.cz/archiv/loutka-jako/>

MERTOVIÁ, Soňa. *Muzejní kufřík: metodická příručka* [online]. [cit.2023-01-08]. Dostupné z: http://www.mcmp.cz/fileadmin/user_upload/vzdelavani/metodicke_texty/METODIKA_KUFRIK.pdf.

Městská galerie Litomyšl [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <http://www.galerie.litomysl.cz/poznani/skoly>

Městské muzeum Česká Třebová: Pro školy [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://www.mmct.cz/programy/pro-skoly/>

Muzejní dopolední balíčky. *Městské muzeum a galerie ve Svitavách* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <http://www.muzeum.svitavy.cz/UserFiles/muzejnibalicky.pdf>

Muzeum motokol – Zámek Nové Hrady ve Východních Čechách. *Úvod – Zámek Nové Hrady ve Východních Čechách* [online]. Copyright © 2016 Nové Hrady [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <https://www.nove-hrady.cz/cs/m-8-muzeum-motokol>

Pro děti. *Státní zámek Litomyšl* [online]. NPÚ [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://zamek-litomysl.cz/cs/pro-deti>

Pro školy. *Státní zámek Slatiňany* [online]. NPÚ [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://zamek-slatinany.cz/cs/pro-skoly>

Program pro školy: Interaktivní program pro děti – šermířské představení a seznámení s historickou zbrojí. *Svojanov* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <http://www.svojanov.cz/program-pro-skoly>

Prohlídky: Programy pro školky. *Tvrz Orlice* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://tvrzorlice.cz/prohlidky/>

První průvodce památkami pro děti [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.pamatkyprodeti.cz/pardubicky-kraj/>

Regionální muzeum v Chrudimi: Edukační programy na druhé pololetí školního roku 2022/23 [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <http://muzeumcr.cz/images/Clanky/programy/zs/programy-2-pololeti-2022-2023-ZS.pdf>

Stories: Discover the series of the Rijksmuseum. *Rijksmuseum* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.rijksmuseum.nl/en/stories?filter=Exhibitions>

The Lens: Explore, collect, discover. *AMCI* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.acmi.net.au/lens/>

Výukový program pro základní školy: Jak se staví hrad. *Hrad Litice* [online]. NPÚ [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.hrad-litice.cz/cs/vyukovy-program-pro-zs>

Vyvíjíme aplikace s virtuální a rozšířenou realitou na míru. *Tasty air* [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://tastyair.cz/>

Další zdroje:

Hana Rychová – pamětnice Nových Hradů

Kronika obce Nové Hradý

Zdroje obrázků

Obrázek 1 - BARCAL, Vojtěch. *Hrad a zámek v Nových Hradech u Litomyšle*. Plzeň: Ing. Petr Mikota, 2018. Zapomenuté hrady, tvrže a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-87170-50-2.

Obrázek 4 - BARCAL, Vojtěch. *Hrad a zámek v Nových Hradech u Litomyšle*. Plzeň: Ing. Petr Mikota, 2018. Zapomenuté hrady, tvrže a místa (Petr Mikota). ISBN 978-80-87170-50-2.

Obrázek 49 - <http://www.nove-hrady.eu/zamek/index.php?nIDPage=rekonstrukce>

Všechny ostatní obrázky pochází z archivu autorky diplomové práce.

Anotace

Jméno a příjmení:	Mgr. Denisa Rychová
Katedra:	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. et MgA. Anna Boček Ronovská, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Možnosti spolupráce zámku Nové Hrady se vzdělávacími institucemi
Název v angličtině:	Possibilities of cooperation of Nové Hrady chateau with educational institutions
Anotace práce:	Diplomová práce se věnuje možnostem spolupráce zámku Nové Hrady se vzdělávacími institucemi. Teoretická část práce přibližuje historii zámku v Nových Hradech. Dále se věnuje problematice komunikace mezi kulturními institucemi a školami a zmiňuje didaktické prostředky využívané v muzejní edukaci/výtvarné výchově na ZŠ. Praktická část práce představuje návrh na zprostředkování kulturního dědictví zámku v Nových Hradech. Práce bude vyzkoušena na 1. stupni základní školy.
Klíčová slova:	komunikace, vzdělávací instituce, kulturněhistorické instituce, zámek Nové Hrady
Anotace v angličtině:	The thesis is about the possibilities of cooperation of the Nové Hrady chateau with educational institutions. The theoretical part of the thesis describes the history of the castle in Nové Hrady. It also deals with the issue of communication between cultural institutions and schools and mentions didactic tools used in museum education/art education in primary schools. The practic part is a proposal to mediate the cultural heritage of the castle in Nové Hrady. The work will be tested at the first grade of elementary school of the primary school.

Klíčová slova v angličtině:	communication, educational institutions, cultural and historical institutions, Nové Hrady chateau
Přílohy vázané k práci:	-
Jazyk práce:	český
Rozsah práce:	101 stran (117 017 znaků)